

Ces. J. P. X. / 21 d. e. 180. /

AZ ÚT

FOLYÓIRAT A LELKIPÁSZTORI MUNKA SZÁMÁRA

TARTALOM:

IV. ÉVFOLYAM

7—8. SZÁM.

Csendes óra. A munka áldása. (I. L.)

Igehirdetés, Kultusz. I. Ó előbb szeretett minket... (R. L.) — II. Az Úr közelében. (R. L.) — III. Elég... (R. L.)

— IV. Ahol a föld összeér az éggel... (R. L.)

— V. Vallásos nevelés. I. A mi fakultásunk. (Dr. Makkai Sándor.) — II. Képek az ifjúsági munka köréből. (Pásztor.)

— Gyülekezeti munka — pásztorokodás, belmisió. Lelkipásztori munka egy városi gyülekezetben, (I. L.)

— Megbeszélések. Kollegiumok pásztorációja. — Miért nem énekelnek hiveink? (Veress Gábor.)

— Egyházi ének és zene. Lehet-e a II. próba-énekesből végleges énekeskönyv? (V. Gábor.)

— Kalászosok. A só és a világo-
sság. — Irodalom. — Szerkesztői
üzenetek.

1918.

SZEPT.—OKT.

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK:

DR. IMRE LAJOS DR. RAVASZ LÁSZLÓ DR. MAKKAI SÁNDOR

MEGJELENIK

JULIUS ÉS AUGUSZTUS HÓ KIVÉ-
TELÉVEL MINDEN HÓNAP 15-ÉN.

1918

ELŐFIZETÉSI ÁR:

EGÉSZ ÉVRE 12 KOR., FÉLÉVRE 8
KOR., EGYES SZÁM ÁRA 1 KORONA.

SZERKESZTŐSÉG KOLOZSVÁR, BOCSKAI-TÉR 1.

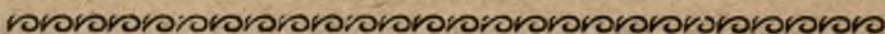
MEGJELENT!

MEGJELENT!

Szikszy György
Keresztyén
tanítások és imádságok
új kiadása.

Ára 16 korona. — Portóra külön 70 fillér.

Megrendelhető a főbizományosnál :
HORNÝÁNSZKY VIKTOR
könyvkiadónál
BUDAPEST V., Akadémia-u. 4.

UJDONSÁGOK! MOST JELENT MEG!

Látások könyve. (Beszédék és elmélkedések.)

Irta: *Ravasz László.* Ára K 12'—

A protestantizmus szelleme.

Irta: *Dr. Czakó Ambó.* K 6'—

Továbbá :

Lelkész a háborúban. Harctéri és gyülekezeti beszédék. —
Irta: Szarka Gyula sz. k. ref. lelkész K 4'50

Elmélkedések a keresztyéni élet és főkérdéseiről. — Irta :
Dr. Kecskeméthy István, K 3'—

W. James filozófiája. Irta: Flurnay. Fordították : Molnár
és Muraközy K 5'—

Emlékkönyv a reform. 400. évfordulójára. — Szerkesztette :
Takaró Géza K 4'—

Irot. Árvaházi naptár 1918-ra K 1'—

Kaphatók:

Kókai Lajos könyvkereskedőnél
BUDAPEST IV., Kamermayer Károly-utca 3. szám alatt.

Portóra 10% felírt kérek.

CSENDES ÓRA.

A munka áldása.*

„Hogy mindnyájan egyes legyenek,
mint te én bennem, Atyám!”

Ján. 17 ; 21.

A lelkipásztor munkájának dicsősége a legmagasabb dicsőség, öröme legmagasabb öröm e világon. Mindkettő annak a ténynek a tudatából fakad, hogy Isten engem szemelt ki munkája tovább vitelére, hogy engem Istenhez nemcsak a gyermeki szeretet örök kapcsolata köt, hanem egyben az a tudat, hogy választott eszköze, munkatársa vagyok e világon. A munka, a melyet végzek, nem az enyém, nem elmúló, földi eredményeket céloz, hanem Istené, a ki a maga lelke egy szikráját adta az én lelkembe, s a ki ez által diadalt ad nekem. Mert nem a dicsőség, nem az öröm a lelkipásztor munkájának diadala, hanem az az áldás, mely a munka nyomán, a munkából fakad, s mely a lelkipásztor egész életét áldássá teszi azok számára, akik között él.

Igy a lelkipásztor munkája áldássá lesz a gyülekezet életében. Neki adatott meg az a felséges kiváltság, hogy lássa, hogyan válik termő erejűvé a mag, amit elhintett. Az igehirdetés ezért lesz a jó lelkipásztornak gyönyörűsége, örömteli munkává. Tudja, melyik szívnek mire van szüksége; látja a harcokat, melyeket az egyik az élet kísértéseivel folytat, onnan alkalma nyílik beleszólni e küzdelembe és talán eldönteni azt. Látja a bánatot, mely sötét fátyolként nehezedik a másokra; ezt elszakítani senkinek sincs hatalmában, csak neki. Egy harmadik lélek nagy feladatok alatt küzd, ki könnyíti meg? az az izenet, a mi az ő szívéből tör elő. Az ő nem lankadó buzgósága, csalódások és nehézségek közt meg nem törő hite hívja életre azokat az intézményeket, melyek a gyülekezetét közelebb viszik Istenhez. Az ő szívéen törik meg minden áradata a küzdelmeknek, melyek az ő gyülekezetét támadják és fenyegetik, s ez a szív, mint ércfal áll ellent mindezeknek. Mikor minden házban elaludt a lámpa s a falu csöndje fölött az éj kiterjeszti szárnyait, a lelkipásztor ablakának világossága bizonyítja, hogy ő még ébren van és őrökdi gyülekezete álmai fölött. Szeme eltékint az alvó falu sötétlő házain, s arra gondol, hogy felelős ezekért, a kik Istenen kívül az ő óvó és vezető szívébe vetett bizalommal nyugosznak. S minél többet és többet látnak meg nyiladozó szemekkel az ő vezetése nyomán Isten csodás világter-

* Szerzőnek „Egy lelkipásztor naplója” c. megjelenés alatt álló művéből.

véből, annál világosabban látják, hogy jelentkezik Isten áldó, vezető kegyelme az ő életük számára abban, a kit hozzájuk elküldött.

De a lelkipásztor munkája csak akkor lesz igazán áldás a gyülekezetre nézve, ha már magának a lelkipásztornak életét áthatotta áldó és fölemelő erővel. Addig csak rutin és szemfényvesztés a munkánk, míg magunk nem éreztük ennek áldó hatását. És ki ne érezné ezt, ha elgondolja, hogy azt az életet akarja átadni nekik, melyet ő már megnyert. Azt az isteni életet, mely az ő lelkében buzog. Mikor az erő igéit szólja, abból meríti ezt, a honnan a maga lelke merített a leveretés idejében. Ha maga látta Isten szabadító karját, nem teheti, hogy meg ne mutassa a fájdalomtól sujtottak, s a ki neki adott erőt az élet ezer feladatával szemben, bizonyára az ő lelkén át ad másnak is. A maga életének a tanúságait viszi ki közéjük, a maga életének áldásait szórja pazar kezekkel, s minden megújult, Istenhez kapcsolódott szív, minden kisértetein győzedelmeskedett lélek diadala az ő közelebb jutása Istenhez. Ahogy a gyülekezete az ő lelkén át látja meg Istent, úgy Isten a gyülekezete lelkén, hősies törekvésein, szent reménységén át szól biztató, atyai hangjával őhozzá. Isten kezét látja annak nemes munkáiban, vezetését hű törekvéseiben, és amint jobban és jobban kialakul azok szívében az isteni képmás, annál közelebb és közelebb érzi magát ahoz, a ki ime a gyülekezetet is áldássá tette a lelkipásztor számára.

És lehet-e kapocs szilárdabb, mint ez a lelkipásztor és gyülekezete között? Megbonthatja-e valami az áldott, szent köteléket? Talán meglazíthatják félreértések, de elszakítani még a halál sem lesz képes. Sírba hullhat az, a ki „sokakat vezetett igazságra“, de lelkének erejét nem törheti meg semmi. Hiszen Istenben találkozott össze, ismert magára a két, együvé tartozó lélek. „Akarom, hogy ahol én vagyok, ők is velem legyenek“ — imádkozott az isteni Pásztor, és tanítványai azóta is e földi élet sok háborgásai közepette is megtalálják őt. Így találja meg őbenne egymást a gyülekezet és lelkipásztor. S a lelkipásztor életének és munkáinak áldása, diadala ez, hogy „mindnyájan egyik“ lesznek Istenben és Isten által!

I. L.

IGEHÍRDETÉS.

KULTUSZ.

I.

Ő előbb szeretett minket...

— Gr. T. C. konfirmációjára. —

I. János 419.

Amint itt állasz előttem fehér ruhában, kipirult arccal: magad egy néma prédikáció vagy arról a szeretetről, amely *előbb szeretett téged*. Szeretett téged akkor, amikor még csak ígéret és reménység voltál, szeretett téged akkor, amikor a bölcső volt egész világod s fejedet imádságok és könnyek fénypárázatában odatartotta a keresztség alá; szeretett téged boldog, növekvő gyermekédben munkával, szenvedéssel, fegyelemmel és áldással, amíg felékesítve ide vezérelt s most körül áll téged, mint az aranygyűrű az ékkövet. Ez a szeretet a te szülőid, nagyszülőid szívéből áradt reád, azokéból, akik idelenn gondoztak s azokéból, akik odafenn vigyáztak reád.

Most megtudod, hogy ez a földi szeretet csak halvány visszfénye, árnyékos képe volt annak a szeretetnek, amely az Isten szívéből áradt feléd ezer meg ezer láthatatlan, lelki csatornán. Mind abban a szívben, amelyikből meleg hullott reád, az ő szeretete szólt feléd. Boldog gyermekégedet az ő szeretete hinté tele ezer apró örömmel, nagy belső világossággal. Isten szeretete mosolygott feléd a karácsonyfák illatában, az igazságok fényében, mind abban az örömben, amit neked egy-egy jótett, vagy szívből jövő bocsánat okozott; mindaz, amit eddig szépnak, jónak, szentnek találtál, üzenetet hoz arról, hogy Isten szeretett téged.

S amint elmerültünk együtt a szentírás titkaiban s komolyan, figyelve velem jöttél az isteni kijelentés aranybányájában: ezt a szeretetet mind mélyebbnek, mind nagyobbak láthatad. Láttad, hogy Istennek ez a szeretete kiválasztott téged még a világ teremtése előtt, nem azért, mintha te különb lennél, mint más, hanem azért, mert megkönyörült rajtad s felvett a földről, mint egy kavicsot, hogy ékkővé formáljon s beleillesszen az ő koronájába. Láttad, hogy mit tett érted! Mint zengették a zsoltárok, hogy egykor a te lelked boldogan visszaverje

dallamát; szenvedtek, küzdöttek a próféták, hogy a te lelkiismereted könnyűvé, felületessé ne váljon, tele lett Galilea levegője a Jézus példázataival, hogy aranyszálai átszöjjék a te lelkedet; és hullott, hullott a keresztről az a drága vér, megindult az átszegezett szívnek mysticus patakja, hogy a te lelked is fehér legyen, a te szíved is boldog legyen, kiengesztelődés, bocsánat permetezzék reád és egykor viszontlásd odafenn azokat, akiket annyira szeretted idelelni.

Ó elébb szeretted téged. Szerelme úgy árad feléd, mint a föld sarkaiból a delejesség. Úgy-e, drága, boldog öröm megérezni ezt a vonzó, hatalmas erőt s csendesen, tapogatózva, egyre nagyobb bizonyossággal feléje menni, mint ahogy a hideg, nyirkos szobából megy ki a meleg után az odakünn tűző májusi napra a szegény vak gyermek! Úgy-e boldog öröm, erre a nagy, hívó, ébresztő szeretetre visszafelelni ébredő, felelő, hű szeretettel!

Szeresd hát te is őt! Mindenek felett bízzál benne; Istent semmi sem bántja úgy meg, mint ha nem bizunk benne, vagy ha másban bizunk.

Azután ismerd meg minél jobban. Sokat kell Istennel találkozunk, hogy megismerjük őt. Annyi szépsége, annyi nagysága, annyi dicsősége van az ő életének, hogy nemcsak a földi élet, de az egész örökkévalóság kevés annak a felfedezésére. De viszont, mit ér a földi élet és milyen sötét kárhozat lehet az örökkévalóság, ha nem használjuk fel arra, hogy Istent közelebből ismerjük meg.

Jézus Krisztus legyen legbensőbb barátod, drága és hű pásztorod, urad és királyod. Istenségében ragyogva szeretettel, irgalommal teljesen, az emberi szépség és isteni alázat teljében áll előtted s várja a lelkeket, mindnyájunk lelkét, az ő fehér menyasszonyait. Igéri, hogy megőríz, megtart; estedben felemel, válaszótnál tanácsol, meredélyen átvezet szenvedésedben megvigasztal, halálodban megerősít.

Szeresd hát őt és légy hálás iránta. Légy hálás, hogy szívedet lelkével betölti: engedd, hogy a szíved teremjen jó gyümölcsöket: annyi béke, annyi jószág, annyi figyelem, áldozat fér el abban a te szívedben; csoda-szelencze az, tele van kincsekkel, csak kezd el kirakni. Egy szó, egy fillér, egy kézszorítás, ha az áld, ha segít, ha szolgál, drágább kincsek minden diadémnál . . .

Szeresd őt! Szeresd azokat, akiket ő adott neked, azt, akit elvett tőled, szeresd testvéreidet: a hozzád hasonlóan bűnös, gyarló embereket. Szeresd a mi anyaszentegyházunkat, ezt a halvány arcú, mátyurbélyeges, fájdalmas és boldogságos anyát, amelynek köntöse őseid áldozataitól és őseid csókjaitól csillog.

Égész lényed legyen halk, boldog, határozott visszhang a feléd kiáltó atyai szóra; légy teljes boldog bizonyos felelet az Isten kérdésére: Szeretsz-e engem? Te tudod Uram, hogy szeretlek téged, ámen.

R. L.

II.

Az Úr közelében.

— H. I. és Sz. M. esküvőjére. —

Filipp. 4₄₋₇.

Ti még talán nem is éreztétek, hogy milyen boldog állapot a biztonságnak, a védőerőnek a tapasztalása. Majd megtanuljátok, hiszen alig van fontosabb leckéje az életnek számotokra, mint megtudni azt, hogy milyen jó dolog biztos, békés fészekkel birni egy idegen, oh, annyszor ellenséges világban; milyen jól esik fedél alatt ülni, mikor odakünn zápor hull és villám cikázik; milyen jól esik kősziklán állani meg, mikor fekete vizek partmosó haragja zúg felénk.

Ilyen fészek, ilyen fedél, ilyen kőszikla az Isten közeléte.

A közelünkben tudott nagyság felemel, megnyugtat. A százados tölgy alatt üdébbek, mélyebbek és nyugodtabbak az álmok, mint a vézna akácfák alatt. A nagy emberek közelében biztosabbak, békésebbek, határozottabbak vagyunk. Amint nő a nagyság, amelynek közelében élünk, úgy nő a nyugalomunk, a bátorságunk, úgy lesz mélyebb, teljesebb, tömörebb az életünk. *Uj / Central University Library Cluj*

Igazi élet tehát csak az Úr közelében van, mert ő a „legnagyobb nagyság“.

Először azért, mert ez az élet nagy belső örömtől van átvilágosítva, mint a villódzó ölü tengeröblök. „Örüljete az Úrban mindenkor, ismét mondom, örüljete“, szinte úgy zeng felénk ez a biztatás, mint valami ujjongó angyali kórus. Örüljete, mert az öröm Istennek legszebb ajándéka, egy drága, atyai ráadás az enélkül is teljes világban; az öröm a legfelségesebb misszió, az életnek legszentebb liturgiája. Óh, boldog kiválasztottak, hogy ti örülhettek! A szivetek tiszta, mögöttetek nincs elrontott élet, árnyak nem suhannak utánnatok, hogy megöljék ajkatokon a születő mosolyt. Csupa kezdet, csupa ígéret vagytok; az élet nagy aranykapcsos könyvében két ékes, összefonódó iniciále, amely egy új költemény címét indítja meg. Vajha ez a költemény egy zsoltárrá váló énekek-éneke lenne.

S hogy az lehessen, ismétlem: az *Urban* örüljete. Örömötök ott fakadjon fel az ő közelében és ott ragyogjon az ő dicsőségére. Fonódjék rá az ő nagy nevére, mint a tölgyre a hajnalkák: belőle táplálkozzék és őt ékesítse fel. Annak örüljete, amit Ő drága ajándéku, áldásul adott nektek: a tisztaságnak, a hűségnek, a gyümölcsöző életnek. Annak örüljete, hogy mindeniket gazdaggá tette a *másik* szívével: a másik szerelmével, ifjúságával, lelkének mélységeivel, szárnyaival. Annak

örüljete, hogy a lelketek ő benne úgy összefonódik, hogy sohasem veszíthetitek el egymást; test szerint, egykor, igen, de lélek szerint soha. Úgy örüljete Istennek, mint a madár a levegőégnek, a heliotrop a napnak, a nefelejts a harmatnak: azaz éljete vele. Éljete az ő felséges gondolataival, amelyek szárnyra hivatgatnak, az ő nagy erős szeretetének verőfényével, amely körülönt életető hevével, kegyelmének üdítő harmatával, mely a fájdalom, bánat, töredelem éjszakáiban boldog bőséggel reátok permetez.

Másodszor az Úr közelléte szeliddé tesz épen az öröm által. *A ti szelid lelküségtek ismert legyen minden ember előtt!* Boldog emberek nem kötekedők és nem házsártosak; boldog emberek adakozók és nem követelők. A kik tudnak egymásnak örülni, azok nem lehetnek terhére egymásnak. A szelidség mérője pedig az, hogy tudjatok bocsánatot kérni és adni. Bocsánatot kérni a legemberibb dolog, legrokonszenvesebb egy ember akkor, mikor megköveti azt, akit szeret. Legtöbb az ember akkor, mikor bánja, hogy olyan kevés. És bocsánatot *adni*: ez a legnagyobb öröm, Isten izelítőül juttatta ezt nekünk, hogy érezzünk meg valamit az ő boldogságából.

De nemcsak szeliddé, hanem nyugodtá is tesz az Isten közelléte. „Semmi felől ne aggódjatok, hanem imádságaitokban és könyörgéseitekben minden alkalommal hálaadással tárjátok fel kívánságaitokat az Isten előtt.” Forrás mellett senki sem sírt azon, hogy meg fog szomjazni; fa tövében, hogy nem lesz árnyéka, Isten közelében, hogy nem gondoskodnak róla. Isten közelében nincs aggodalmaskodás, mert hozzá épen jósága és áldása ajtaján érünk közel s aki ezen a két ajtón átment, annak egész lénye csöndes hálaadássá változik. Az ő közelében mi csupa kérés vagyunk, ő csupa ajándékozás; mi csupa kérdés, az ő szüntelenül reánk néző szeme ezer felelet, csupa jó válasz: ime az a titokzatos közösség, az a boldog társalkodás, amit a hívő lélek az ő Urával folytat.

„És Istennek” stb. 7. vers. Ez a békesség minden értelmet felülhalad: azaz csodálatosan, érthetetlenül nagy. Az igazi boldogság is ott kezdődik, ahol olyan nagy, hogy megmagyarázni sem tudjuk, ahol a boldogság édes csodaképen fölibénk nő és reánk zuhantában elborít, mint egy távolról megindított óriási, meleg hullám. Ez a békesség is mysticus: csak ajándékba lehet kapni: megfoghatatlan, mint a harmonia, abból támad, hogy a ti szivetek össze van hangolva s zengése halkan, édesen beleolvad az Isten életének nagy symphoniájába.

Megőriz titeket, ahogy a harmonia megőrzi önmagát: fél a hamis, durva hangtól, mert az megrontja, tönkreteszi, s ha elszakad a húr, még azután is sokáig zeng tovább: láthatatlan hullámokon röptülő csillagok felé.

Az Úr közel. Közel, mint lelketek Ura, királya, barátja és vőlegénye

s várja, hogy tisztán menjetek felé. Menjetek feléje szerelmeitekkel: ma virág az, holnap gyümölcs, holnapután új fa. Menjetek feléje és vigyék neki a belőletek kibontakozó életet, mint az üstökös-csillag az uszályát; menjetek és tegyétek szebbé a világot és fényesebbé az eget.

Boldog kezdetül tegyétek le az esküt.

R. L.

III.

Elég...

— Br. Apor Istvánné felett. —

Elég neked az én kegyelmem. II. Kor. 12₉.

Úgy lett oda, ahogy a sóhajtás száll el: könnyen, észrevétlen, örökre. Mint a sóhajtás, amelynek könnyűsége nem mondja el, milyen nehéz volt a fájdalom, amelyből született; amelynek röpkeségéből nem is sejtheted, milyen sokáig tartott az a szenvedés, amely végre feloldódott benne. A tó tükre is egyformán elsimuló gyűrűket vet, akár királyi diadémok, akár sáros kődarabok sülyedtek el benne. Elköltözött társunk kisimuló, megfényesedő vonásai sem árulják el, ki volt, mit szenvedett, mit vesztett, mi veszett el benne...

Ti tudjátok, hogy itt egy drága, szelid, szenvedő szív sülyedett el a mulandóság vizeiben. Ti ismertétek e szívnek jóságát s érzitek annak melegségét, mint a multból felétek csapódó régi-régi illatot. Ti láttátok ezt a szívet a szenvedések kohójában izzani — ha lehunyjátok szemeteiket, szinte világít előttetek, mint egy tüzes golyó. Ti tudjátok, mint tudott csüngen a egyetlen gyermekén s elhomályosuló szemei előtt mint világított a fiának az arca s hogy nyult ki a sötétségbe remegő keze, hogy megáldjon, megóvjon egy drága fiatal főt.

És most hallatszik a szó: *elég*. Ugyebár, nincs benne semmi fenyegető, semmi borzalmas; lágy és pihentető, szabadulást és jutalmat hozó ez az íge.

Elég volt a próba. Isten elérte ezzel a földi étellel a maga célját s most átalviszi új alakulásba. Elérte azt a célját, hogy országa terjedt, neve megszentelődött. E szívvel több lett a világon a szeretet: azzal is, amit ő sugárzott ki, azzal is, ami feléje, érette, miatta sugárzott. E szívvel több lett a világon az igazság: aki őt szerette, titkon, észrevétlen nemesebbé vált; aki őt bántotta, abban felszínre kerültek lényének szomorú, sötét vonásai — betegágya mellett ült a Jutalom és a Büntetés. E szívvel több lett a világon a kegyelem: Isten újra példáját adta annak, hogy ő jóságos, hűséges Atya, aki bujdosó gyermekei előtt

csodálatos belső világok palotáját tárja ki, aki titokzatos módon közöset tart egy lélekkel s nagyobb gondot fordít egy hervadó levélre, mint a csillagokra.

Újra kiderült, hogy elég az ő kegyelme. Elég a naprendszereket összetartani, elég egy törekeny asszonyi szívet átvezetni az életen; elég mécseseket vagy tűzoszlopokat gyujtani a borulat idejében. Bizonyára elég nagy, elég mély az ő kegyelme arra, hogy e drága lelket, örök végzése szerint dicsőséges hajlékaiban elhelyezze és megkészítse a boldog viszontlátást.

Elég az ő kegyelme arra, hogy megvigasztaljon titeket s ezzel a halállal is közelebb vonjon magához. Elég arra, hogy halálával ne fogyjon meg a szeretet: az ő szíve helyett ti szeressetek tovább és ne fogyjon meg az áldás: az elköltözött édesanya épen olyan erős Istennek ajánlás legyen, amilyen az élő volt.

Erre a kegyelemre bizzuk rá magunkat és imádkozzunk.

R. L.

IV.

Ahol a föld összeér az éggel . . .

— Djelal Cheftuet Álmos felett 1918. VIII./13. —

Amint itt fekszik előttünk, mint egy bűbajos, lefátyolozott kép, a lét legmélyebb bölcseségének symboluma: két világ ér össze benne: a föld és az ég.

A föld adja a jajszót, a könnyet, megnyitja a fájdalmak kútjait, amelyből felcsapnak és megáradnak a keserűségnek vizei. Adja a panaszt, a kérdőjelt, a vesztés lázongását; adja a bírás emlékeit, az elshunt angyalok lábnyomának csöndesen elfakuló fényét. Adja mindazt, aminek nincs értelme, ami üresen ásít, amiből a halál hideg lehellete érzik.

De fölėje borul az ég mystikus csodáival, kéklő mélységeivel. Az ég, amelyik mélyebb, mint amilyen erős a te elébe repülő szárnyad; amelynek több fénye van, amennyit fel tud szívni szomjas lelkednek ezer tikkadó pórusa.

Oh, ha megéreznétek azt az izzó, örök szeretetet, amely karjaitokról-karjaira vette! Oh, ha látnátok, mint megy mosolygó tuszul egy hódító világ: a menny fölé, hogy ti utána sóhajtsatok, utána vágyjatok, s belepolgárosodjatok a dicsőség országába! Mint vált a lénye körültek felülről csengő, édes, halk beszéddé, mint sugárzik át lényén egy ősjelentés: az Isten szeretete . . . Mint fog körül titeket ma még a fájdalom Nessusingével, holnap talán a hitvallók fénypalástjával Istennek egy nagy, szerelmes gondolata.

Isten a gondolatait testekbe öltözteti, mikor azt mondja el, hogy kicsoda a világ; de kiszabadítja gondolatait a testekből, mikor többet akar mondani, mikor azt akarja elmondani, hogy kicsoda ő! Az ember újjong a megtestesülés nagyszerű során, mert pírágót lát, gyümölcsöt számlál, szeret, életet ad, nevel. De nem szabad sírnia, mikor a nagyobb dicsőség útjára ér: a meglelkesülés útjára. Mikor a földi élet széthull s mennyei palánták nyulnak fel belőle; mikor a látható dolgok: mosolyok, bánatok, életsorsok, gyermekarcok, férfítörzsek lassanként foszló ködökké válnak s a látható világ muló vonalaiból kibontakozik az örökkévaló világ szépsége, mint ahogy lemossák a szennyet a műremekekről.

Ez a két vonal: a Gondolattól a testek felé és a másik: a testektől a Gondolat felé haladó az ilyen parányi koporsónál metszi egymást. Ezért olyan, mint amikor a föld összeér az éggel. Ahol pedig a föld összeér az éggel: ott szívárvány és hajnal terem. Ott vigasztalás és élet terem.

R. L.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Salesi Ferenc mondta az ítélkezésről: „A felebarátaink lelke a jó és rossz tudásának fája; büntetetlenül senki sem érintheti. Isten tartotta fenn magának. — Különös, hogy az ember arról akar ítéletet mondani, amit nem ismer: felebarátja lelkéről, amit meg ismer, a saját lelkét, azt megítélni vonakodik.“

A halandó ember szándékai olyan vakok és bizonytalanok, olyan állhatatlanok és ellenmondók, hogy Isten nem büntethetné meg érzékenyebben, mintha mindent akarata szerint hagyna menni.

Morus Tamás.

VALLÁSOS NEVELÉS.

A mi fakultásunk.

Tanári székfoglaló értekezés a kolozsvári ref. theol. fakultás évmeignítő ünnepélyén,
1918. szeptember 15-én.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Méltóságos Elöljáróság!

Nagytiszteletű Tanári Kar!

Mélyen tisztelt Közönség!

Nemes Ifjúság!

Ezelőtt épen tíz esztendővel léptem át először ennek az Alma Maternak áldott küszöbét, mint I. éves theologus diák s ma, tíz hosszú év elteltével úgy lépem át újra, mint professzor.

Tíz esztendő egy nemzedékek hosszú sorait táplálni s nevelni hivatott főiskola életében csekély idő — ám egy parányi emberi életben, az *én* életemben nagyon sokat, szinte *mindent* jelent. Életem ez ünnepélyes pillanatában, rámnézve a legünnepélyesebben, visszapillantva egy évtized küzdelmeire, — az édes és fájó emlékek olyan sokasága rohanja meg s lepi el lelkemet, hogy minden próbálkozás erőtelennek bizonyúlna szavakban kifejezni ez áradat *sulyát* — amely azonban, mint a pálmát a magáé, nem lever, hanem *felemel*. De elég is, ha ezen a helyen s ezen a napon hálás és ünnepélyes bizonyosságot teszek arról, hogy én a lelkiekben mindent ennek a drága intézetnek köszönhetek. Sok, sok ifjú lélek között az enyém is itt élte át egy sereg dőre álom, helytelen illuzió, ferde ambició, kiforratlan salak fájdalmas pusztulását, — de eközben, áldott legyen érte a kegyelem Istene, — itt nyitlak fel szemeim a világnézet és az erkölcsi eszmény kialakulásáért vívott forró lelki harcban — meglátására olyan eszménynek, olyan szolgálatnak, olyan szent életlehetőségnek, olyan magasságokon és mélységeken átívelő életútnak, amelyeket oda nem adnék, föl nem cserélnék mással semmiért, soha. Itt, drága Mestereknek amaz egyetlen és dicsőséges Mester által irányított kezei alatt folyt le bennem is Istennek az a csodálatos világteremtő munkája, mellyel „*az, a ki szólt: sötétségből világosságot ragyogjon!*: világosságot gyűjt szivünkben az ő dicsősége ismeretének a Jézus Krisztus arcán való világotlatása végett.” (II. Kor. 4. 6.)

Azt a szent köteléket, amely engem eszményeimhez, eszményeimnek örök királyához, az Úr Jézus Krisztushoz kapcsolt, azt látom és

szeretem én ebben az intézetben, ezért tekintem szellemi anyámnak, akitől kaptam azt a lelket, amellyel az Anyaszentegyház holtig való szolgálatába léptem, s amely szent szolgáltatót előbb mint középiskolai hitoktató, majd mint falusi lelkipásztor, azután mint az ősi sárospataki főiskola theol. akadémiájának professzora immár hat év óta Isten segédelmével mindig egész lélekkel hordozni igyekeztem — s most pedig végre, ifju álmaim legszebbikének áldott teljesülése ezen szent pillanatában alázatos, de boldog és örvendező szívvel ajánlok fel újra és egész életemre Neki, ennek a drága Édesanyának, áldva az Istent, aki *hazáhozott.*

Mert mélyen érzem s bizonyúságtevésként kell hangsúlyoznom, hogy a legparányabb, legjelentéktelenebb emberi élet útjain s így az enyémen is maga az Örök Kegyelem Istene akarja megdicsőíteni magát, s ő vezérli és kormányozza a szertefutó életutak beláthatatlan labirintusát titkos céljai felé: azért amikor hálás köszönettel gondolok azokra, akik mint jó Atyák és Mesterek, dajkálgatták és nevelték bennem a szolgatársat; a bölcs Órállókra, akik csekély mivoltomban ily díszes és felelősségteljes munkára az építőmesterek sorába állítani méltónak ítélték, s mikor igaz szívből kérem Őreájuk a kegyelem minden áldásait, — hiszem, hogy *Ővelük együtt* kiálthatok fel: legyen a hálaadás, a tisztesség, a dicséret és a dicsőség egyedül Istené, mindörökre!

Úgy érzem, mélyen tisztelt hallgatóm, hogy az én mostani székfoglalásomnak mindazoknál fogva, amik lelkemben élnek, s amiknek csak tört hangjai tudnak most szavakká alakulni ajkaimon, egyetlen feladata s tárgya lehet számot adni arról, *hogy miben látom pótolhatatlan és nélkülözhetetlen feladatát a kolozsvári ref. theol. fakultásnak e vésztérhes jelenből kibontakozó bizonytalan jövőben; minek és hogyan fogom fel azt a munkát, amelyre mint ez intézet nyilv. rendes tanára, ezennel egész életemet ajánlom fel Istennek tetsző áldozatul?* Erre akarok hát röviden megfelelni.

1. Ennek az intézetnek mindenekelőtt, egyrészt folytonos és nemes tradíciójánál, másrészt eszmei lényegénél és hivatásánál fogva a szó legmagasabb értelmében vett *tudományos főiskolának* kell lennie. „Emelve ez intézet a *vallástudománynak* és pedig kapcsolatban e hazarész egyetemével,“ — mondotta e fakultás felavatásakor az ihletett-ajkú igehirdető, Molnár Albert professzor. Nem csak és nem egy *tényt* mondott ki ezzel, hanem egy *ideált*, egy kötelező életparancsot.

Ez az intézet azért emeltetett, hogy művelje a *vallástudományt*, a tudomány művelésének sérthetetlen törvényei szerint, szabadon minden idegen szemponttól, köttelve egyesegyedül az igazság szempontja által. S ezt a köteleztetést ma százszor inkább kell hangsúlyoznunk s munkánkban megvalósítanunk, mint valaha. Nem azért, mert el akarjuk odázni és le akarjuk kicsinyelni azt a feladatot, amely erre az intézetre

a *lelkésznevelés* kötelességében ruháztatott reá, hanem *épen azért*, hogy annak megfelelhessünk. Épen ezért meg kell szabadítanunk a theologiai főiskolát attól az előítélettől, hogy az egy papgyártó ipari szakiskola, mesteremberek előállításának gyári műhelye. A theologia maga nem egyéb, mint *vallástudomány*. Ha tudomány, akkor nem *teremtheti*, nem *csinálhatja* a vallást, mert a vallás a theológiának *tárgya*; az a letagadhatatlan szellemi reálitás, amelyre a tudományos reflexió minden vonatkozásában fordul. A vallás tehát *elsőbb*, mint a theologia; előbb van vallás, azután theologia, minthahogy előbb van természet és azután természettudomány. A vallás tehát nem a theológiából származik, hanem a *hitből*. E hitet a theologia nem teremtheti, hanem *feltételezi*. Sokan ma is úgy gondolják, hogy a theológiának az a kötelessége, hogy a hitetlennek hitet adjon s hívő lelkipásztorokat faragjon hitetlen lelkészjelöltekből. Ez ellen a nézet ellen erőteljesen küzdeni kell, mert képtelenség. A hit nem a theologia, hanem az Isten ajándéka, szabad kegyelmi ténye. Akinek nincs hite, az hiába várja azt a theológiától. Alapvető és nagyfontosságú igazság az, hogy a *theologia művelése feltételezi a hitet a theologusban*. Az a tény, hogy hit nélkül nincsen theologia, nemcsak abban az *objectiv* értelemben igaz, hogy a teol. vizsgálódásnak előbb tárgyra van szüksége, amelyet vizsgáljon s így a hit elsődleges jelenség, a vallástudomány pedig másodlagos, — hanem abban a *subiectiv* értelemben is, hogy magának a theologusnak kell *hívőnek* lennie, hogy a vallást tudományosan megérthesse. Kétségtelen dolog ugyan, hogy a vallás, mint obiectum, rajtunk kívül is létezik, mint történelmi és lelki tény, azonban, ha önmagunkból hiányzik, akkor ennek az obiectumnak igazi magyarázatát sohase bírjuk megadni, nem érthetjük meg a vallást másokban, amíg nem éljük át azt önmagunkban. Ez a tény azonban nemcsak a theológiában, hanem többé-kevésbbé minden tudományban áll. Tény az, hogy minden tudománynál elengedhetetlen subiectiv feltétel a *tudomány tárgya iránt való különös érzék*. Elképzelhetetlen az a term.-tudós, akinek nincs speciális érzéke a természet iránt. De különösen áll ez a szellemi tudományoknál, melyeknek a tárgya az emberi szellem, egyik vagy másik vonatkozásában és minőségében. Az emberi szellem megértésénél a tulajdonképeni tud. módszer mindenütt az *introspectiv analysis*, a saját magunk módszeres belső megfigyelése, amelyet külső módszerek csak támogathatnak, de nem pótolhatnak. Így van a vallásnál is. A vallás tört. jelentkezései s collectiv megvalósulásai magyarázati alapjukat az egyéni élményben bírják, enélkül idegen és érthetetlen dolgok maradnak. Ezért van az, hogy a vallásnak egyetlen ellensége sem képes a vallást tudományosan megérteni. (Häckel.) Amint a vak a színekkel, a süket a hangokkal, úgy a hitetlen a hittel nem tud tisztába jöni se gyakorlatilag, se tudományosan. Mikor tehát azt állítom s követelendőnek tartom, hogy a vallástudomány művelésére

létesített főiskola *tudományos* intézet legyen, ezzel annyira nem rekesztem ki belőle magát a gyakorlati vallásos életet, hogy egyenesen elengedhetetlennek tartom azt tanárban és tanítványban egyaránt, minél lobogóbb, minél személyesebb, minél prófétaibb minőségében, mint a tudományos munka *alapját és biztosítékát*. De erre azt mondhatná valaki: ha a theológiára csak hívők, csak a hitben legalább is fejlődő lelkek jöhetnek, akkor mi szükség van egyáltalán erre az iskolára? Hiszen a lelkipásztorokat a hitük teszi azzá s így theologia nélkül is, sőt így tán még jobban megfelelhetnek hivatásuknak?

Azonban, mikor én azt állítottam, hogy minden theologusnak hívőnek kell lennie, távolról sem mondtam ezzel azt, *hogy minden hívő egyuttal tudós theologus is*. A buzgó és életteljes vallásos élmény még nem tett bennünket képesekké arra, hogy a vallást tudományosan, abszolút világ- és életösszefüggésében lássuk, értsük és érvényesítsük, csak a mindenestre nélkülözhetetlen alapot adja arra, hogy *láthassuk, érthessük és érvényesíthessük*. Az alapot, *amelyre* a tudományos munka épít. Ez a tud. munka azonban tovább már absolute szabad, önálló, önértékű s csak a tudományosság egyetemes törvényei által köttetett és irányított. A theologia, mint vallástudomány, vallásilag feltételezett, de öncélú tudomány, amelynek tárgya az ember vallásos élménye minden vonatkozásában, s egyetlen célja ennek az élménynek hiánytalan tudományos magyarázata.

Jogosult és szükséges-e azonban a vallásnak ilyen öncélú tudományos vizsgálata? Felelhetek erre a kérdésre egyszerűen úgy is, hogy a tudomány előtt nincs kicsiny és nagy a valóságban, a tudományt egyformán érdekli minden, *ami van*, minden, ami *tény*, mert minden tény és valóság az igazság tükré és hordozója. A vallás tudományos vizsgálatára feljogosít, sőt kényszerít az a tény, hogy a vallás *van*. De hogyha a tudomány a maga pártatlan és egyformán méltányoló komoly tekintetével a kicsinyt és a nagyot megvizsgálja s megérteni jogosnak és szükségesnek tartja, s így a kérdést tárgytalanná is teszi: viszont a vallás megértésére a tudománynak egy egész külön organizmusát létesíteni egyenesen *parancsolja* az a tény, hogy a vallás a leg-hatalmasabb világmagyarázó, életformáló és kulturateremtő tényezője a szellem életének, amellyel tisztába jönni egyenesen *létérdek*. A vallás az emberiség életének ködbevesző távolaiban mint misztikus életfolyam, megeredve, évezredekken át hömpölyög a világtörténelem medrében, mint annak vezető sodra, mint egyrészt a világ és élet legnagyobb titkainak örök magyarázója, másrészt a legnagyobb értékek, a legvégső célok és ideálok kitűzője, mint kulturateremtő és életformáló erő. Ez a szent áradat áthömpölyög a mi lelkünkön is, egyéni létünk mélységeiből előretörve, örök kérdéseinkre felelve s életünket az örökkévaló ideálok csúcsai felé ragadva s rajtunk át és velünk együtt szakad bele

a jövőendő távolába. Az a *múlt*, amelyben a vallás a világnézetek és életformák mennyiségben és minőségben csodálatraméltó gazdagságát termelte ki, szinte beláthatatlan és kimeríthetetlen munkateret nyit meg a vallástudomány *történeti* ága előtt s létesülését adja a *vallástörténet*, a *bibliai* tudományok és az *egyház*történelem nagy tudományrészleteinek; az a *jelen*, amelyben a vallás a lelki és szellemi élet minden terén, annak egészét behálózva jelentkezik lelki folyamatokban, világnézetekben és életideálokban, kényszeríti felépülni a vallástudomány *rendszeres theologiának* nevezett körét, melyben a *vallásfilozófia*, a *hit-* és *erkölcsstan* disciplinái kutatják, hogy mit *jelent* s mi a *jelentősége, értéke* a vallásnak az emberi szellem egyetemes értékében? S a vallásnak az *egyház életében* megnyilvánuló élete, mint önmagát építő, megújító és megvalósító hatalom, feladja a theologiának a *jövőendő* nagy problémáit: milyennek kell lennie, hogyan kell érvényesülnie, kifejlődnie, elágaznia a vallás életének kultuszban, igehirdetésben, vallásos nevelésben, szeretetmunkásságban, hogy áthassa az emberi társadalom nagy tésztaját, mint ideálok erjesztő kovásza? S így létesül a *vallásos politika*, vagy *gyakorlati theologia* tudománya a maga organizmusával.

A vallás eredete, lényege, elhelyezkedése, beleágazása s érvényesülése az emberi szellem alkotó életébe: a kulturába mindenestre olyan szövevényét jelenti a tudományos problémák izgatóan érdekes, kikerülhetetlen és létfontosságú tömegének, amely magábanvéve elégséges okot szolgáltat öncélú tudományos munkára szentelt életek teljes és hősi odaszentelésének.

De ránknézve még fontosabb dolog az, hogy enélkül az öncélú, nagy tudományos munka nélkül *lelkipásztorképzésről* szó sem lehetne. Minden lelkipásztornak, a *kálvinista* lelkipásztornak pedig mindenkifelett *theologusnak* kell lennie, a vallást tudományosan kell egész mivoltában értenie. Sokan azt gondolják, hogy a lelkipásztort hivatól az különbözteti meg, hogy jobban, vagy többet *hisz*, mint azok. Sőt még olyan komikus felfogás is van, hogy a lelkipásztort más embertől az különbözteti meg, hogy *egyáltalában hisz valamit*. Szegezzük le végérvényesen azt, hogy *hívő mivoltunk keresztyén* voltunk alapját képezi s ebben hívő és lelkipásztor közt különbség nincs, az egyház nálunk s szerintünk a Krisztusban hívők testvéri közössége. Ez nem jelenti azt, hogy a lelkipásztor a hitben ne a legmélyebb, a „legöregebb” legyen, de viszont azt jelenti, hogy *csak* a hit nem tesz senkit keresztyén prot. lelkipásztorrá: legfennebb szektavezetővé. A lelkipásztori hivatás titka a hitben a *tudomány által* való öregebbség. Nem az különbözteti meg a lelkipásztort hivatól, hogy ő *hisz*, azok pedig nem, hanem az teszi a lelkipásztort a *hívők vezetőjévé, fejévé, presbyterévé és pásztorává*, hogy ő vallását nemcsak *kedélyileg* birtokolja, hanem képes azt magától függetlenül, obiectiv valóságában szembe helyezni magával s jelen-

tésében és értékében *öntudatosan* látni, érteni, mérlegelni és alkalmazni az emberi élet nagy berendezkedésében, a kultúrában. Nemcsak kegyes szemlélődő, áhítatos hívő, hanem vallásának öntudatos védelmezője és rettenthetetlen harcosa is a világnézetek és erk. irányok nagy küzdelmében. Ő az *igazolója* a vallás igényeinek, szerepének, jogosultságának, szükségességének az életben. Erre pedig csak a vallás mindenirányú tudományos ismerete és teljes megértése képesítheti az embert.

De nem kell-e féltünk a tudománytól a hitet? Hiszen a theol. tudományban csakúgy, mint mindenütt, tudományos irányzatok és egyéniségek nagyon is elűtő, sokszor homlokegyenest ellenkező végletei küzdenek egymással s pl. éppen ez a mi nemes fakultásunk tiszteletreméltó professzoraiban sokszor ahány, annyiféle tudományos irányzat, igaz, hogy mindig nemes harcának színtere volt. A felelet az, hogy nemcsak hogy féltünk nem kell a hit gyöngye palántáját a tudomány szeleitől, de sőt ezek a szelek edzik, fejlesztik, színesítik, gazdagítják, életerőssé fejlesztik az életrevaló hitet. Itt beválik az evangéliumi szó, hogy „akinek van, annak adatik.” Gyenge hit volna az, amelyik a *saját természetének* igazi megismerésében, a *saját lényegének* megértésére folytatott őszinte küzdelemben elsorvadna. Ellenkezőleg, erőinek bátor öntudatára kell e harcban jutnia. Nekünk nem kellene olyan lelkipásztorok, akik féltik a hitüket a tudománytól, az igazságtól; — mert ez a hit félhit, vagy vakhit — tehát hitetlenség. Az igazi hit belső, lelki élmény; felette áll minden racionális bizonyosságnak, tehát meg sem dönthető, ha egyszer igazán *élik* azt. De a tudomány fegyverei utat nyitnak a hit előtt, hogy erőinek nélkülözhetetlen, gyógyító áradatát vigye bele az élet nagy küzdelmeibe, mikor feltárják előtte az élet nagy összefüggéseit, igazi természetét, s igazolják, hogy az emberi élet arra van teremtve, hogy higgyen s e hit által meggyőzze a világot. Magának az anyaszentegyháznak legnagyobb érdeke az, hogy minden erejéből biztosítsa a theol. tudomány önértékűségét és önállóságát, mert csak így lehetséges egészséges kölcsönviszony a theologia és egyház között, így lehet a vallásból — kultúra.

A kolozsvári ref. theol. fakultás — nyugodt lélekkel elmondható — ebben a tekintetben alapítása óta mindig hivatásának magaslatán állott. A magam részéről csak egy nemes és mindég folytonos nagy tradíció továbbplántálására vállalkozom, amikor tanári munkám legelső vezércsillagául a tudomány önértékűségét, szabadságát, a tiszta igazságot akarom és igyekezem tekinteni. Szaktárgyam, a *rendszeres theologia*, ebben a tekintetben különös nehézségekkel, de viszont lélekemelő kilátásokkal van összekapcsolva. A rendszeres theologia u. i. a theol. tudományok organizmusának a centrumát, a szívet alkotja, a tudományos magyarázatnak mintegy a gyújtópontját, melybe egyrészt a vallás-

tudomány *történeti ágának* különféle irányból jövő sugarai összefutnak, hogy a centrumban egyetemes magyarázatukat megkapva, a *gyakorlati theologia* különböző sikjaiba ágazzanak szét. A rendszeres theologia *filozófiai* jellegű tudomány, lényegében a vallásos élmény filozófiai magyarázata, melynek két főága az *általános* és a *speciális, vagy keresztyén* vallásfilozófia. Ehez a munkához az alapot a vallástörténet adja meg, amaga egészében és részleteiben, amennyiben történeti hossz-metszetében adja annak az anyagnak teljes egészét, amelyet most már *általános és egyetemes emberi* jelentésében és értékében kell megérteni. A vallástörténet a vallást az ő változataiban, esetleges formáiban, közös jegyeiben és alakulataiban állítja elénk, mint egy évezredeket betöltő hatalmas, hullámzó *folyamatot*, a rendszeres theologia ellenben azt keresi, ami ebben a folyamatban *változatlanul ugyanaz, a maradó és örök lényegét*. Mindenekelőtt vizsgálja a vallást az ő *ténylegességében*, mint *lelki folyamatot*, introspectiv analysis és vallástörténeti illusztráció segítségével megállapítván az emberi lélek vallásos megrendülésének, ebből keletkező hitének, ebből táplálkozó világnézetének és életfolytatásának mint lelki folyamatnak keletkezését, lefolyását, tartalmát, célját. Azonban e lelki folyamatnak az emberi szellem életére, annak *egészére* nézve bizonyos *értelme, jelentése és értéke, jelentősége van*. Mi a vallás *szerepe* az emberi életben s mi az *értéke* annak az emberre nézve? E főkérdésekre felel meg a vallás *dialektikai és értékelméleti* vizsgálata, feltárva a vallás *világmagyarázó és életformáló* munkáját. A vallásnak ez a lélektani, dialekt. és értékelm. vizsgálata együtt adják a vallás filozófiai magyarázatát az ő *ténylegességében*. De ezzel a filozófiai munka nem ér véget. Fennmarad az a nagy kérdés, hogy a történelem során s a mai lelki élményekben előttünk végig hullámzó vallásos életfolyamatban mi az *ideális* lényeg, mi az *igazi* vallás, az *ideál*? Megtalálható-e egyik vagy másik történeti vallásban, töredékesen-e, vagy hiánytalan teljességben? Lett-e *történetivé* a vallás ideálja, vagy még csak ezután lesz azzá, vagy talán nekünk kell azt megkonstruálnunk? Itt vannak a rendszeres theologia művelőjének nagy nehézségei. A vallásnak ebben a *kritikájában*, ahol kerestetik a legfőbb értékmérő, mely bírálja és itéli a történeti anyagot, s a subiectiv élményt, hogy megtalálja az *önértékű vallásos eszményt*, a csúcát és teljességét évezredek égfelé törekvő, csodálatos, titokteljes sóvárgásainak.

Nagy nehézségek, de nem legyőzhetlenek, s mily boldog diadal vár a kutatóra. amikor azt, amit talán már az anyatejjel szivott magába s a mit mint tradiciót, majd mint boldog subiectiv élményt kedélyileg birtokolt, — azt az emberi szellem öntudatos, saját törvényeivel mozdíthatatlanul megbizonyított, többé el nem tiporható *életigazságot* látja szemtől-szembe ragyogni magával, hogy „az Ige testté lett és lakozék miközöttünk,“ hogy a vallás ideálja történeti realitásként megvalósult

és mindig megvalósítható abban és azáltal, „aki teljes vala kegyelemmel és igazsággal.“ Igen. A vallástudomány végső szava tökéletes harmoniába zendül össze a vallásos élmény legmélyebb alaphangjával, amely az Úr Jézus Krisztusban vallja megvalósultnak s elérhetőnek mindazt, ami a vallásban az ember elé célul kitűzetett. *A vallás ideálja a keresztyénség, az abszolút becsű vallásos eszmény.* Ennek vizsgálata alkotja aztán a tárgyát a ker. vallásfilozófiának, mely mint hit- és erkölcsstan, vizsgálja a ker. vallást, mint világnézetet és mint erkölcsi életfolytatást. Ám magának a ker. vallásnak is *typusai* vannak, amelyek együttesen alkotják a keresztyénség életének gazdag teljességét. Ezek a *typusok egyházakban* s azokon belül a *kegyesség* különféle irányai-ban bontakoznak ki előttünk. Az, hogy a keresztyén vallás ideálja, mely egy, szent és közönséges, (és csakis az *ideája* az!) különböző egyházak és irányok sugaraiban bontja ki képrázatos tartalmát, nem a szegénységét és gyarlóságát, hanem a gazdagságát és dicsőségét jelenti a jézusi életnek. Nem tudománytalan, hanem természetes és szükséges eljárás tehát az, hogy a *mi* kezünkben a ker. vallás filozófiája a *kálvinizmus* stylusában és szerkezetében helyezkedik el, határozott és sohasem szégyelt nemes *egyházi öntudatba* gyökerezik bele. Nem azért, hogy más felekezetek felett elfogultan ítélkezzék, hanem hogy azok értékének teljes méltánylása mellett *azt* a pótolhatatlan és nélkülözhetetlen szerepet és jelentőséget keresse és jelölje ki, melyet az emberi szellem nagy kulturéletében éppen a *kálvinista* ker. világnézet és erkölcsi felfogás van hivatva képviselni és hordozni a szellemi erők nagy küzdelmében. S így ver a rendszeres theologia *hidat a gyak. theológiához*, azzal a céllal, hogy a keresztyénség örök erői a kálvini vallásosság formájában áthassák és megújítsák a világot.

Ime, az a munka, amely egy *tudományos* theol. főiskolában a rendszeres theol. professzorára vár! Ime az a munka, amelybe bevezetni s amelyhez hozzáedzeni a megújuló nemzedékek sorát, amilyen nagy és nehéz, éppen olyan fenséges feladat.

2. De a mi intézetünknek *nevelő*, közelebbről *lelkésznevelő* intézetnek is kell lennie, s így *gyakorlati* jellege el nem tagadható. Tudom, hogy van olyan felfogás, amely, minél magasabb iskoláról van szó, annál inkább háttérbe szorítani igyekszik a nevelői célt a tisztán tudományos jelleg megett. Sőt sokaknak szinte büszkeségük az, hogy magas katedráikon ülve negligálhatják a nevelés követelményeit, vagy a szakpályára irányítás és bevezetés teendőit s tisztán „közlik“ a tudományt, mintha az emberi, ifjú lélek holmi üres tartály lenne, amit csak meg kell tölteni — azzal, amivel. Valójában ez a felfogás téves is, természetlen is. Lelkek és lelkek között csak nevelői kapcsolat lehetséges, mihelyt az egyik fejlettebb, magasabb, teljesebb, mint a másik. Az iskola pedig, akármilyen fokú és jellegű, lelkek és lelkek kapcsolatán

alapszik, — különben hajítófát sem ér. Anélkül, hogy tovább vitáznék, inkább hálával és örvendezéssel állapítom meg magamranézve azt, hogy olyan főiskola tanára lehetek, amelyben egy közös, *gyakorlati, mert élet-ideál* kapcsol össze tanítványaimmal, ahol velük együtt ugyanazon szent *misszió* munkásának tudom magamat s *szolgatárs* és *atyafi* lehetek a rámbizottak közösségében. Nem akadálnak, nehézségnek, kellemetlen koloncnak, hanem a boldog lehetőségek és a szent szükségességek áldott kéréjének tekintem azokat a feladatokat, amelyeknél fogva ennek az intézetnek tanárai egy *élethivatás* szolgálatába állítottak, épen a *tudományos munkájuk által*. Mert a tudomány öncélúságát és mindentől független önértékű igazságát igazán ab absurdam vezetné az, aki féltékenyen őrizné attól, hogy valamiképen meg ne termékenyítse a gyakorlatot. Vallom, hogy a gyakorlati érdek, — akár a gyakorlati egyházi érdek is — nem befolyásolhatja a tudomány szabadságát, de azt is vallom, hogy az igazi tudomány irányítani, vezetni, termékenyíteni, hatékonyá tenni van hivatva a gyakorlati életet, itt épen a gyakorlati egyházi életet, mert *ideált* ad annak.

A theol. tudomány pedig úgy hathat az egyházi életre, és csakis úgy, ha a tanár vallásos személyiségén át a leendő lelkipásztorok személyes életének eleven erejévé válik. Nevelni csak személyiséggel és csak személyiséget lehet. A lelkésznevelő intézet centrumában azért a *tanár nevelői személyisége* áll, aki egy az ő tudományával egyfelől, de másrészt azt a tudományt, mint igazán személyi kincset, egyénileg, sajátosan, a személyiség élettámasztó kohójában eleven életté változtatva, adja növendékeinek, *vagyis önmagát adja a tudományban*. Ezáltal lesz a tanár professzor, biznyságtévő, sőt próféta, — aki biznyságtévőket, prófétákat nevel lelkének odaadó szeretetmunkájával. Az igazi nevelő élményeket közöl növendékeivel s az igazi tudomány élménye, lelkének eleven darabja az igazi tanárnál. Lehet, hogy némely tudósok mindezt sokallják s a tudomány szentségének megalázását látják ebben „a nevelői-gyakorlati“ tendenciában, de én a jó magyar észjárás szerint „tudomány“-nak csak azt tartom, ami nem zápul meg önmagában, hanem *valamire való* és *valami lesz is belőle*: t. i. *élet*. Hogy a mi fakultásunk lelkésznevelő intézet, én ez alatt azt értem, hogy itt a vallástudománynak a *lelkipásztori élet tudományává* kell lennie, éltető szellemévé, irányító hatalmává a legszentebb élethivatásnak a világon, és pedig a professzor nevelői személyiségén keresztül. Ebben az értelemben én is életet akarok közölni, a magam életét a tudományban, s nem ismereteket, amelyekből hiányzik a lélek biznyságtévő ereje. Oh bár csak próféták, prófétai életek serege áradna ki e helyről a beteg világba, bár csak gyógyító és ujjaszülő erők áldott forrása lehetne ez a hely nemzetünk számára: ez igazolná egyedül és a legszebben azt, hogy itt a tudomány által nevelés folyik s a nevelésben tudomány

adatik, mert ez volna a legnagyobb tudomány: életet adni, magasabb, tisztább, boldogabb életet a világnak!

Emellett a felfogás mellett eltörpül és semmivé válik az a sok felületes és haszontalan, de sajnós, divatos iparkodás, amely a theol. oktatás *gyakorlatibbá tételét* úgy akarja biztosítani, hogy újabb és újabb *gyakorlati ismeretek* özönét iktatná bele a theol. tantervbe, nyomorult *kazuisztikát* gyakorolva, s papi *receptek* tárásával akarva felszerelni a lelkészjelölteket. Pedig nem gazdasági, szövetkezeti, szociális, irodakezelési s nem tudom miféle *receptek* kellene ide, hanem *lélek* kell, hivatásérzet, hivatásszeretet, eszmények, hit, prófétai látás: ezek pedig csak a nevelői lélek szeretetteljes kapcsolatán át fakadoznak fel az igazságot önzetlenül kereső, a magát szolgálatra hősiesen elszánt lelkekben. Mint ércfalnak, kell a theol. főiskolának visszavernie magáról a szatócskodás e kufár szellemének támadásait, hogy megvédje tudományos jellegét s ez által igazi nevelői erejét és hatását.

3. Végre, de nem legkevésbé — ez a mi főiskolánk: *erdélyi* intézmény s ez ráknézve egy nélkülözhetetlen és pótolhatatlan feladatot ró minden theol. főiskola között. Magyarországnak, a magyarság saját földjén való szuverénitásának, a magyar faj világtörténeti hivatásának, annak a sajátos szellemi értékek, amelyet a magyar lélek világnézeti és etikai szempontból az emberi szellem egyetemes életében képvisel, Erdély a tartó vasoszlopa és ércbástyája. Erdély a kohója a nemzeti léleknek, amelyből szörnyű megpróbáltatások és szenvedések tisztítótüzeben gyémánttá égve és tisztulva ez a lélek kirágyog és értékének megfelelő helyet követel az élet nagy világversenyében. És itt, a magyar kultúra tiszteletreméltó tényezői között az elsők között állott s áll és kell állania az erdélyi Református Sionnak — amelyen a messzielő örtorony, a *szem*: a kolozsvári ref. theol. fakultás! A vallástudományt művelni, e tudomány személyes erejével lelkipásztorokat nevelni: szent és nagy feladat. De *ma*, de a most következő jövőben *Erdély számára, erdélyi kálvinista lelkipásztorokat nevelni*: ez a légszentebb és legnagyobb. Széthulló köveket és széthulló népet látható templomokban láthatatlan, de dicsőséges templommá építeni, Isten országát ezen a földön megvalósítani, erre munkásokat nevelni, ebbe a munkába legelsőeknek beleállni, evvel a munkával a magyarságot a világ alkotó és építő tényezőjévé tenni — nem folytatom. Olyan dicső, olyan nagy, olyan isteni s épenazért annyira nemesen emberi hivatás, amelyet csak szent megrendüléssel érezni lehet, de elmondani nem. Tudom, hogy ennek a mindenestől fogva *erdélyi* iskolának nagy jövődjé van, mert óriási a missziója. Egy ilyen misszió munkájába boldogan beletemetkezni, a már benne dolgozó lelkek közösségébe csekély erővel, de szent akarattal beleolvadni: olyan kegyelmi ajándék, amely egész életre kötelez. Áldott legyen, aki erre elhívott!

Soli Deo gloria!

Dr. Makkai Sándor.

II.

Képek az ifjúsági munka köréből.

(Folytatás.)

III. Egy kis nemi pásztoráció.

Mikor pár évvel ezelőtt egyik fiatal lelkész társunk *Mens sana in corpore sano* című kis füzetje megjelent, mely tulajdonképpen baráti figyelmeztetés azon ifjak számára, akik az önfertőzés bűnében leledzenek, egyik s másik helyről óvatosságra intő hangok emelkedtek fel az ellen, hogy a kérdést ilyen formában vigyük az ifjúság közé.

Ennek az óvó szózatnak engedelmeskedtem magam is, mikor az elmúlt év folyamán a főváros néhány középiskolájában egy kis nemi pásztorációt kezdtem. Megvoltam győződve számos bizonyosság alapján arról, hogy a harmadik-negyedik összevont osztályú diákjaim csaknem kivétel nélkül ismerősök az önfertőzés bűnével, sőt annak többé-kevésbbé szerencsétlen áldozatai. Szorongó felelősség sarkantyuzott a kezdeményezésére. Szántam e szegény ifjakat.

Éreztem, hogy feltétlenül cselekednem kell. És hogy talán éppen azt kell tennem, ami nem is az én kötelességem volna elsősorban, hanem az édesapáé, vagy a házi, illetve iskolaorvosé, de amit jól sejtettem, sem egyik, sem másik nem igen szokott teljesíteni. Másrészt kötött az óvatosság figyelmeztetése. A cselekvés itt époly felelősség, mint a mulasztás.

Határoztam.

Egyik intézetben a vallásórán, amit az említett osztályokkal tartottam, úgy jelentem meg, hogy felszereltem magamat a „*Nens sana*” több példányával. A sablonos tennivalókon túlhaladva hozzáfogtam a tulajdonképeni program lebonyolításához. A fiukat úgy ültettem szélyel, hogy mindenik kis padba csak egyetlen diák került. Azután apró papírkát adtam mindeniknek s így szóltam:

— Fiuk! Volna egy nagyon fontos közölni valóm veletek. Már régóta szorongatja a szívemet ez a terhem. De nem oszthatom szét mindnyájatok közt; csak azoknak mondom el, ami a lelkemen fekszik, — mert szeretlek benneteket, — akik le tudják írni a feleletet erre a papírra, arra a kérdésre, hogy mi az az önfertőzés. Aki nem érti ezt a kérdést, írja le; nem tudom és az: haza is mehet.

Ünnepiesen áhitatos csend lett. Az arcok nagyon vegyes hatást árultak el. Kivételesen kevés gyermekarcon a naiv tudatlanság hamva pompázott. Egyesek zavarban voltak: a szót nem hallották még, de a dolog lényegével tisztában voltak s most azt a lelkiállapotot élték át, amit a tolvaj érez akkor, mikor nem tudja, hogy tetten érték-e tényleg,

vagy még ép bőrrel menekülhet. Mások vakmerő arcátlansággal szánták el magukat az azonnali hazugságra; egy bátor „nem tudommal” sunyítva menekültek. Egy tekintélyes rész azonban az igazi férfiuság gerinces erejével írta papírra, hogy mi az önfertőzés.

Ezek csakhamar magukra maradtak a teremben. Miután gondoskodtam arról, hogy az ajtó tájéka is megtisztíttassék a kíváncsi elemektől, az együtt maradtakhoz fordultam:

— Fiuk! Mindenekelőtt igérjétek meg, hogy nem fogtok szólni akárkinek arról, amit mi itt együtt megbeszélünk, csak azoknak, akiket majd én fogok most mindjárt említeni.

A fiuk ünnepiesen megígérték.

Elmondtam azután nekik azt, amit úgysis tudtak mindannyian. — Amiben nem is az volt a fontos, hogy új igazságokat hallanak, hanem a szeretet tapasztalása, mely feléjük fordul nehéz helyzetükben és a barátság figyelmeztetése és felajánlott segítsége és a győzelem lehetőségéről való személyes bizonyoságtétel.

Egyébként a kiosztott kis füzetkében megtalálhattak mindent, amire szükségük van. Azután így folytattam:

— Két jeszót kötök a lelketekre; egyik ez: ne szóljatok: a másik ez: feltétlenül szóljatok! Ne szóljatok azoknak, akiket csak kíváncsiság vezet, akiknél nem látjátok, hogy szüksége van a segítségre, mert vétkeznek. De feltétlenül szóljatok azoknak, akikről a saját szavaik, vagy cselekedeteik alapján tudjátok, hogy hazudtak, mikor azt írták a papírra: nem tudom.

Meleg volt a levegő. Megnyitlak a szívek s hallottam maguktól az ifjaktól, hogy mily korán, a lehető legkorábban, kezdik el az ifjak az önfertőzés gyakorlatát. Felemlegették, hogy milyen nagy szerepe van ebben a romlásban a csábításnak. Egész kicsiny gyermekek veszik rá társaikat arcátlánul nyilvános vétkezésekkel a gonoszra. A fiuk arról is egybehangzóan tettek vallomást, hogy erről a kérdéstről komolyan még senki sem beszélt velük.

Ezt az eljárást több helyütt ismételtém meg sikerrel. Az egyik középiskolában azonban csak bizonyos zökkenővel, de így aztán annál alaposabban sikerült ez a munkám.

A dolog úgy történt, hogy mikor a papírszeletek beszolgáltatására került a sor itt, meglepetéssel láttam, hogy az egész csoport, mint egy ember jelenti be a „nem tudom”-ot. Természetesen én egész merészen kétségbe vontam ennek a bejelentésnek az őszinteségét s visszatartottam a távozásra készülő fiukat. Mikor dúlt a készülődés zaja, bejelentettem, hogy szomorú szívvel tapasztaltam, hogy nem voltak őszinték s felszólítottam az egész osztályt, hogy valljuk be imádságban Isten előtt, hogy nem voltunk őszinték.

A levegő tele lett elektromos feszültséggel s az imádság elhang-

zása után jóval többen, mint bárhol eddig, jelentették, hogy tudják, miről van szó s így megelőzőleg hazudtak.

Hogy a füzetkék munkája nem volt hiábavaló, arról egyelőre néhány diáknak a hozzám intézett hálálkodó levele és több diáknak nagyobb nyilvánosság előtt tett vallomása tanúskodnak.

IV. „Filozófusoknak filozófussá lettem.“

Az egyik középiskolához csak félévkor osztattam be hitoktatónak. Mint új ember szép tervekkel és nagy lelkesedéssel nyitottam be első ízben az illető intézet VII—VIII. osztályosainak összevont órájára. — Úgy látszik azonban a diákok is úgy fogták fel a helyzetet, hogy új emberrel van dolguk, akivel kísérletet kell tenni, mert a legelső alkalommal senkit sem találtam tanítványaim közül. Kénytelen voltam az igazgatósághoz fordulni orvoslásért.

Ennek aztán meg is lett az a jó eredménye, hogy a legközelebbi órára már mind együtt voltak diákjaim. Elmaradását ekkor még mindenik egy-egy hamis bizonyítvánnyal igazolta; később azonban (már a legközelebbi órán) bizalmasan mondták el, hogy tulajdonképen nem szeretik a vallásórát. Nem tetszik nekik a tankönyv, mely vaskos orthodoxizmussal, iskolás modorban tárgyalja meg a hit és erkölcstani kérdéseket. Nem tetszik a modor, mely szerint tantárgyként kezeljük és „magoltatjuk“ velük a vallást. Irtóznak attól a képmutatástól, melybe belekényszerül a diák, mikor a maga meggyőződése helyett ósdi és másoktól megszokott világnézetet recitálnak vele egész éven át.

Erre az őszinte kritikára magam bátorítottam fel az ifjakat azért, hogy mindjárt első találkozásunk alkalmával őszintén megrajzoltam előttük a vallástanítás ideálját, melynek már csak a negativuma volt a mai rendszer kritikája; ami azonnal kipattant az ifjak lelkéből, mihelyt az első baráti, őszinte szó megütötte a fülüket vezetőjük részéről.

Mikor végighallgattam mondókájukat, az egyik — középiskolai növendékeknél szokatlan képzettséggel bíró, rendkívül élesesű — diákom ragyogó arccal jegyezte meg, hogy neki milyen jól esik az, annak a tapasztalása, hogy így is szabad beszélni vallásórán; s azután szomoruan panaszolta, hogy mikor egy másik intézetnél tanult, az ottani hitoktatója nyersen utasította vissza, mihelyt egyéni meggyőződésével ellenmondásba jutott vallástanárával.

A kelő atmoszféra máris megvolt.

— Hát fiuk, beszéljük meg, mi legyen az ezutáni vallásóráink programja? Vettem fel a kérdést.

Rövid megbeszélés után ebben állapotunk meg:

Néhány órán keresztül meghallgatom a tanítványaim meggyőződését a világ és életnézet legfontosabb kérdéseiről, majd én terjesztem elő a magam filozófiáját s végül összevetjük az eredményt.

Ugy is lett. Egyik ifjú a másik után hozta elő a maga tanulmányainak, olvasmányainak, tapasztalatainak, látókörének eredményeit, gondosan kidolgozott előadások formájában. Majd én magam tettem bizonyosságot a magam evangéliumi filozófiájáról. Az eredmény? Az egyelőre Isten kezébe van letéve.

De voltak nyilvánvaló eredményei is ennek az eljárásnak:

A vallásóra egyike lett a legnépszerűbb összejöveteleknek.

Az ifjak öntudatosan szemébe néztek a saját meggyőződésüknek, amit addig nem igen tettek meg, míg más valaki számon nem kérte tőlük. S nem egy ítéletüket kellett tarthatatlannak ismerniök el, mikor több szem kritikája elé kerültek azok.

Én is módot találtam így arra, hogy mondanivalóimat úgy szedjem össze, ahogyan azok számára kell, akiket ezeken az órákon közelebből is megismertem.

Még a legtöbbre értékelem azt az eredményt, amit azzal érhettem el ily módon ezeknél az ifjagnál, hogy év végeztével egy-egy *megfelelő* könyvet ajándékozhattam nyári olvasmány gyanánt tanítványaimnak, amit nem tehettem volna akkor, ha nem ismerhetem meg gondolatvilágukat.

És azt meg ki mondhatná meg, hogy Isten kivel szemben mikor használhat fel egy-egy igazságot, amit akkor, mikor bizonyosságot tett valaki róla előtünk, közömbösen vettünk, visszaütasítottunk, de alkalmi-
lag mégis mennyei fényben ragyogott fel üdvösségünkre.

Filozófusoknak filozófussá lettem — talán nem a konventi tanterv utasítása szerint, de a Pál bölcsesége értelmében.

Pásztor.

Aki földi vándorútjában a hanyagságnak és tisztátalanságnak él, hasonlít az olyan vándorhoz, a ki utban hazafelé, a hol kényelmes élet vár számára, egy vendéglőben istállószolgai állást vállal, s az istállóban akarja tölteni egész életét.

Ha panaszkodol, hogy az emberek nem hallgatnak jóra vezető szavadra, gondold meg, hogy ép oly kevésbé csoda ez, mint, hogy a kő lefelé hull s a folyó lefelé folyik.

Morus Tamás.

GYÜLEKEZETI MUNKA.

PÁSZTORKODÁS.

BELMISSZIÓ.

Lelkipásztori munka egy városi gyülekezetben.

I. A gyülekezet külső képe.

A mult évfolyamokban végigkísértük a lelkipásztor munkáját egy falusi gyülekezetben. Láttuk, milyen alkata van ott a gyülekezetnek, s melyek azok a munkamezők, melyeken a lelkipásztornak alkalma nyílhat tettel hirdetni azt az evangéliumot, melynek hirdetésére oda van állítva. A falusi gyülekezet képe után, most lássunk egy városi gyülekezetet, s próbáljuk részekre bontani a városban végzendő lelkipásztori munkát.

A két gyülekezet között igen nagy különbségek vehetők észre első pillanatra. E különbségek a következők:

1. A gyülekezetek külső alakjában: a falusi gyülekezet tagjaiban egynemű, a városi változatos. A faluban a gyülekezet tagjai nagyjában ugyanazon foglalkozási körhöz tartoznak, a városban százféle foglalatosságú, társadalmi állású, s ép ezért különféle gondolkozású emberek vannak összeseregelve.

2. A gyülekezet belső életében is sokkal változatosabb a városi, mint a falusi gyülekezet élete. Falun hamar felülelheti a lelkipásztor a feladatok körét, vagy legalább is megtalálhatja azokat a pontokat, melyeken a munkának át kell haladnia. Városon évek hosszú sora után végzett hosszú kísérletezések mutatják meg csak a munkaágakat.

Ezekkel meg is feleltünk azokra a kérdésekre, melyeket a falusi és városi lelkipásztori munka különbségéről fel szoktak vetni. A két munkakör között nincs lényeges különbség, csak az, hogy a városi munka mindig komplikáltabb, eredményeiben kétségesebb, mint a falusi, a hol kevesebb gyülekezeti tag, azok fokozott összetartása mellett tradíciót alkotni s evvel szilárdítani meg a munkát, sokkal könnyebb.

Ha tehát a városi gyülekezetet át akarjuk tekinteni, először a gyülekezet külső alkatát kell tekintetbe vennünk.

1. Minő nehézségek elé állítja a lelkipásztort a gyülekezet *tagjainak nagy száma*? A városi gyülekezetekben nem ritka olyan, hol egy egyházközséghez 3—4000 sőt van, a hol 7—8 ezer lélek is tartozik. Ma már mindenki előtt világos, hogy, ha a lelkipásztori munkát többnek tartjuk, mint a vasárnapi predikáció elmondásának és az anyakönyvi funkciók elvégzésének, egy ilyen, több ezer lélekből álló gyülekezet gondozása a lehetetlenséggel határos. Már a falusi lelkipásztor is sokszor érzi azt az igen kellemetlen tapasztalatot, hogy a köréje gyűlt kör ha-

árán, szélén, bizonyos elmosódás áll fönn. Akik az érdeklődési kör legszélén állanak, nála el-eltűnnek és kiesnek az érdeklődés köréből. Egyszer csak elmaradnak templomból, vallásos estélyekről, kerülni látszanak lelkészüket s ha ilyenkor utánuk nézünk, észrevehetjük, hogy más hatások alá kerültek. Vagy a szomszéd faluba járnak templomba, vagy az odajáró baptista, vagy adventista predikátor ejtette őket valami felől gondolkozóba, vagy valami megjegyzésünk, intésünk kedvetlenítette el őket, a szerint, amilyen okai lehetnek az ilyen elszivárgásnak. Nagyobb egyházközségben ez az átszivárgás állandó, és kölcsönös, mert viszont tapasztalható az is, hogy hozzánk szivódnak így át a szomszéd falu, vagy más felekezet hívei közül. Az ilyen jelenségeket figyelemmel kísérni, ezeket megelőzni, orvosolni, mindegyiknek pontosan utánajárni, a falusi lelkipásztornak is igen nagy és nehéz feladata s annak a bizonyítéka, hogy a lelkipásztor személye minden szervezés mellett mégis a központja, s az kell, hogy legyen a gyülekezet életének.

Ezek a bajok fokozottan jelennek meg mostmár a városi nagygyülekezetben. Csakhogy ott ez az átszivárgás állandó és fokozott, másrészt pedig sokkal észrevétlenebb, mert a gyülekezet nem tekinthető át. Melyik városi lelkipásztor, akinek a gyülekezete, mondjuk, csak 3000 lélekből áll, képes állandóan szemmel kísérni azt, hogy X vagy Y volt-e a templomban vasárnap, hogy ebből, vagy abból a családból már két éve senkisémet élt az urvacsorával, vagy, hogy ez a család a katolikus iskolába járattja a gyermekét. A széleken azok a családok, ahol vegyes házasság jött létre, akik anyagilag vagy erkölcsileg egy más vallásfelekezet, vagy más világnézet hatása alatt élnek állandóan, ki vannak téve olyan hatásoknak, melyeket semlegesíteni a lelkipásztornak csak akkor van -- néha -- módjában, ha tudomással bír róluk, de hányszor történik, hogy csak akkor tudja meg, ha már minden késő. E természetes átszivárgás mellett sokkal könnyebben történhetett városon egy-egy nagy, természetellenes átszivárgás is. Egyik nagy városi gyülekezetben már régecskén az egyházi adó felemelése adott okot egy nagy kilépési mozgalomra, mely az ottani unitárius egyházközségnek vetette meg az alapját. Mire az egyház vezetősége megtudta a készüléteket, már a bajt nem lehetett elfojtani. Egy másik gyülekezetben napirenden voltak a kitérések. Sejténi lehetett, hogy minden egyes esetben ugyanaz a kéz volt a főintéző, egy postás járt, mint egyik tanu, minden kilépővel jelentkezni, de mire csak ez az állandó „advocatus“ lelepleződhetett, már sok idő telt el. A socialista mozgalom, a szektáskodás így költözik be elsősorban a nagy egyházközségekben, ahol vigan hódít a gyülekezet tagjai között, míg a lelkipásztor s a gyülekezet vezetői a középén álló 5—600 főnyi tömegtől nem veszik észre. Mintha egy száz holdas gabonaföld közepén állana a pásztor, s a széléről pompásan kaszálnák a gabonát a tolvajok, hiszen az őriző úgy sem lát oda. —

Látja és vigyáz, hogy a meddig ellát, baj ne történjék, de hiába, ha a látókörén túl pusztúl a vetés, s a pusztulást csak akkor veszi észre, mikor a szemhatáron dolgozik az ellenség.

Mindennek oka az, hogy a nagy gyülekezetekben a lelkipásztor nem képes meglátni és szemmel kísélni az egész gyülekezetet. Ezeket a gyülekezeteket úgy lehetne ábrázolni, mint a csillagvonalakat, hol a középpontban áll a lelkész, kit hosszabb-rövidebb vonalak, hatásfonalak kötnek össze a gyülekezet tagjaival. E fonalak néha megrövidülnek, máskor kinyúlnak, de a legtávolabbiak mindig szakadoznak. A legközelebb állókból alakul a lelkipásztor személyes gyülekezete, a következőkből a gyülekezet zöme, míg a széleken levőkért állandóan küzdeni kell.

2. A másik nehézség, a *gyülekezet tagjainak különböző foglalkozása, társadalmi állása és gondolatvilága*. Elsősorban a társadalmi állás különbsége okoz nehézséget. Ez, mint válaszfal áll állandóan a gyülekezet tagjai között. Evvel együtt a foglalkozás egészen különböző gondolatvilággal bírókká teszi a gyülekezet egyes rétegeit. Vannak gyülekezetek, a hol egy foglalkozási ág művelői képezik a gyülekezet többségét, ott a többiek állandó ellenzékét képeznek. Különösen ilyenek a gyárvárosokban, bányavárosokban, földmivelő lakosságú helyeken. Komplikálja a dolgot, ha a gyülekezet (pl. bányavárosban) két részre oszlik: munkaadók, vagy hivatalnokok és munkások osztályára. A lelkipásztornak ilyenkor óriási vigyázatra és tapintatra van szüksége, hogy megtartsa a maga helyzetét és Csettős tisztében, közbenjáró is legyen a béke érdekében, de vallja is Jézussal: „ki tett engem bíróvá, vagy osztóvá közöttetek?” A gyülekezet többségének gondolatvilága mindig meghatározza a gyülekezet helyzetét, belső erejét is. A másik elem, vagy többi elemek háttérbe szorúlnak, mert legtöbb helyen nem a szellemi érték, hanem a többség igazítja a gyülekezet ügyeit.

A nagy többségükben *földmivelőkből* álló gyülekezetek magukon viselik annak a konzervativizmusnak vonásait, mely a magyar földmivárosztályt jellemzi. Ez a konzervativizmus elsősorban az egyház régi intézményeihez való ragaszkodást jelenti. Tehát aránylag az átszivárgás ezekben a gyülekezetekben legcsekélyebb. A felekezeti öntudat itt igen erős, de mondhatni a vallásos tudat rovására. — Ahol az agrársocializmus hódítani kezdett, ott igen érdekes elváltozások láthatók. Jelei: idegenkedés az egyháztól, mint szervezettől, a gyülekezeti istentisztelet kerülése. Sok helyen kapcsolódott a nazarenizmussal, baptizmus-sal, és vallásos alapozást nyert. A konzervativizmus különösen erős megtartó ereje az egyházhoz való ragaszkodásban nyilvánul erőteljesen. Itt azonban más baj van. Ez a tradíciókhoz való ragaszkodás megtartja ugyan az egyházat a maga szervezetében, de egyttal minden haladással szembe is mintegy vis inertiae, tehetetlenségi erő nyilvánul, amely kínai fallal veszi körül az egyház régi állapotát és nem engedi

mozdulni onnan. A gyülekezet többsége, a földmivelő osztály minden újításban természetszerűleg annak az alapnak megingását látja, melyen a gyülekezet jelenlegi állapotában nyugszik, s élesen szegül ellene minden reformnak. Másik oldalon azonban utat nyit annak, hogy az egyház fogalmából minden szellemi jelentés lassan-lassan kivesszen. Így lesz az egyház egy szervezetté, mely bizonyos szellemi tradíciók megcsontosodott váza, mely immár saját magát, a fönntartó osztályt sem elégíti ki, mert érzi, hogy hiányzik belőle valami, a mit sem ő, sem a többiek, nem képesek pótolni. E konzervatív fenntartó-osztállyal szemben áll a gyülekezet másik része, az intelligens, hivatalnok stb. osztály. Ez az egyháztól lassanként teljesen elidegenedik, vagy, ha valami módon hozzá van kötve, mint iskolai, egyházi stb. alkalmazott, kénytelen-kelletlen, zúgolódva viseli e kapcsolatot. Ez az osztály tudja, hogy mélyebb életre van szükség, látja a maradiság veszélyes következményeit, s vagy megpróbálja érvényesíteni a reformokat, mely esetben a gyülekezet többségével bizonyára szemben találja magát, vagy félreáll minden munkától. A szektáskodó törekvések ezért találnak olyan nagy tápot az ilyen gyülekezetben, és egy gyülekezet, mely a fent megrajzolt úton indult meg, a végső szellemi összeomlástól nem is menthető meg másképp, mint úgy, ha tagjait egyszer egy szekta tizedeli meg. Egy ilyen megcsontosodott, tradícióiba fült egyházközség és gyülekezet, melyre legtöbbször rátalálnak a Jelenések könyvének szavai: „ezt mondod: gazdag vagyok és meggazdagodtam és semmire sincs szükségem; és nem tudod, hogy te vagy a nyomorult és a nyavalyás és szegény és vak és mezítelen,” egy hűséges lekipásztorának egy emberöltőn át nehéz és fárasztó munkát ad.

Egészen más képet mutat a gyülekezet ipari munkásságból álló része, vagy az a gyülekezet, melynek zömét iparosok alkotják. Az iparos osztály iskolai képzettségénél, tágabb érdeklődési körénél fogva sokkal kevésbé konzervatív, mint a földmivelőkből álló gyülekezet. Látköre szélesebb, az újításra hajlandóbb. Ugyanide lehet venni a kereskedő osztályt is, nagyjában ugyanazon vonásokkal. A magyar kisiparos és kiskereskedő igen értékes eleme városi gyülekezeteinknek. Szélesebb látkörénél fogva össze képes hasonlítani a gyülekezet állapotát a többi gyülekezetével, itéletet képes tenni arról, hogy mi válik javára a gyülekezetnek, és az újabb gondolatoktól nem idegenkedik. Sok városi gyülekezetünk van, melyeknek legértékesebb elemét az iparosság alkotta régebben. A gyülekezet iparos és kereskedő tagjai nagy áldozatokra voltak képesek.

A milyen sok jó tulajdonsága van azonban a társadalmi osztálynak, olyan mértékben nehéz is a vele bánás. Újabb időben ebbe az osztályba beköltözött egy bizonyos judaista szellem, mely a nyereség vágyát és vele együtt a haszonlesést hihetetlen módon megnövelte.

Hozzájárult ehhez, hogy a lelkipásztor és iparos és kereskedő állandó üzleti összeköttetésben kellett, hogy legyen egymással, mely mindkét félt sokszor hozta kényelmetlen helyzetbe. Azonkívül az iparos osztály állandóan középhelyet foglalt el a nép és az intelligencia között. Előbbihez számítani őket megakadályozta büszkeségük, az utóbbiakhoz, előképzettségük. Így, ha a gyülekezet tulnyomó többségét nem alkották, állandóan idegeneknek érezték magukat abban. Ha földmives osztály alkotja a gyülekezet többségét, ők lenézik a „parasztpresbiteriumot,” ha az intelligens osztály, magukat érzik megsértve és lenézve „az urak” által. Innen, hogy olyan hálás talaja az ipari osztály az osztályharcot hirdető és osztálygyűlöletre szító socializmusnak, hiszen gondoljuk el, milyen nagy harcok folytak régebben csak az iparosok egyes osztályai (céhek) között, a mi a socialista szakszervezet egyes szakjai között most is ki-kiüti magát. Szélesebb látkörük s nagyobb olvasottságuk gyakran felületes tudáskossággá lesz, mely felületesség óriási károkat okozhat. A szektáskodó mozgalmak szintén nagyon alkalmas talajra találnak közöttük, a kik a röpiratokat és nyomtatott betűt könnyen tartják színigazságnak és könnyen elhiszik, hogy a saját értelmük mindent meg képes ítélni. A gyülekezeti munkában azonban, kellő vezetés mellett, igen nagy segítségünkre lehetnek. Sok emberrel érintkeznek, sok embert ismernek, s így hatásuk is általánosabb, mint az elzártan élő földmiveseké.

Városi gyülekezeteink legmagasabb erkölcsi és értelmi fokon álló rétege kétségkívül azonban a társadalom *intelligens osztálya*. Ez az intelligens középosztály az, melyből a lelkipásztorok, tanítók, tanárok, orvosok és hivatalnokok nagy többsége kikerül. Ez a társadalmi osztály tartotta fenn a magyar kálvinizmust a városokban, ennek tagjai képezék annak legértékesebb elemét. Gyermekük megmaradnak ugyanabban a társadalmi körben, iskolákba lépve, behozzák magukkal ennek a körnek tradícióit, nemes egyszerűségét, józan, mély vallásos világnézetét. Az intelligens kálvinista családok legnagyobb része mutathat fel egy kálvinista lelkipásztor-óst, sőt gyakran jelenleg is élő családtagot, ha nem, legalább tanárt, vagy tanítót, a ki az egyház kebelében dolgozott. Figyeljük meg, milyen mélyen meghatározza ez annak a családnak egész szellemét. Ezen családok gyermekei a mi iskoláinkba járnak, ezekből az iskolákból magukkal viszik a kálvinista világnézetet, legalább is valami öntudatlan meghatározottságot, mely a család egész jellemére kihat. Ez a társadalom a nemzet jelenlegi vezetője. A hivatalnokok, ügyvédek, orvosok vezetik a nemzet sorsát, táplálják erejét, bennük van lehelyezve az a tőke, a miből a nemzet él, az a jövő, melyet vár. Családjaik tradíciói nem vezetik a nemzet életét, őseik nem *előtte* jártak a zászlónak, hanem *alatta*. Ez a társadalom eredetében is magyar. Legtöbb család az eke mellől vergődött föl, s ha első generációban

még ez meg is látszott rajta, harmadikban-negyedikben már a magyar parasztnak csak nemes tulajdonságai maradtak meg benne. Jelszavak ezt a társadalmat legkevésbé tudták megingatni, és állandósága legnagyobb biztosítéka volt a nemzet és anyaszentegyház állandóságának.

De erre a társadalomra ép helyzeténél, állásánál fogva óriási feladatok várnak a jelenben is. A nép etikai emelkedésének, szellemi művelődésének menete a történelem bizonyossága szerint az, hogy a nép alsóbb rétegeiből először egy felfelé haladó menettel válnak ki azok, akik majd a nemzeti művelődés zászlóvivői lesznek, azután a néppel foglalkozó intelligens középosztály tagjai: a lelkészek, tanítók, tanárok stb. útján jön le ez a magasabb művelődés a nép alsó rétegéhez. Az a forum, ahol ez a kettős kicserélődés megtörténik, ép az intelligens középosztály. A nép gyermekei ebbe az osztályba feljutva, magukkal viszik a nép őseréjét, természetes gondolkodását, józan ítélőképességét, a nemzeti hagyományokhoz való ősi ragaszkodását, hogy ez megnevesedjék és belejusson a nemzet sorsát közvetlenül intéző osztály vérébe. Viszont azok a gondolatok, melyek a nemzet haladására vonatkoznak, más kultúrák vezéreszméi, reformtervek, ennél az osztálynál lelnek talajt. Itt megszabadulnak idegenszerűségüktől, átdolgoztatnak a nemzet szellemének követelményei szerint, s ennek tagjai viszik azt le a néphez, mint új elvet, s vele alakítják, emelik, nemesítik a nép szellemét. Így alkotja ez az intelligens középosztály az asszimiláció szervét, mely az új gondolatokkal átalakítja, megnevesíti a nép szellemét, viszont a népből származó őserővel áthatja azt a kört, melytől a nemzet jövője közvetlenül függ. Hogyan teljesítheti ez az osztály e nagy hivatását? Két úton: ha megtartja kapcsolatát a néppel, és megőrzi érzékét a haladás gondolatai iránt. Ha az előbbi hiányzik, s intelligens középosztályunk elszakad a néptől, az a veszély fenyegeti, hogy uszályhordója lesz egy idegen kultúrának s ebből a nemzetre az a nagy veszedelem hárul, hogy a nép egyedül marad, a haladás eszméi nem jutnak le hozzá. Azokban az országokban, hol a nép műveletlen, erkölcsstelen, megmarad régi babonáiban, ez a hiba oka. A másik baj az, hogy a művelt középosztály érzéketlenné válik a haladás eszméi iránt. Ekkor magáll szintén a nép fejlődése, mert nem kap új erőt, nem számíthat rá, hogy fejlődését vezessék, hiányzik az asszimiláló szerv. Az a kultúra, vagy világnézet, mely nem ezen a társadalmi osztályon ment át, nem jut a néphez, idegen marad tőle, s mivel ép a nemzet fenn tartó szervét, a népet nem hatotta át, örökké nélkülözni fogja a nemzeti karaktert, mint azt a háború előtti kultúránknál láttuk, melynek külsőleges volta miatt annyit panaszkodtunk. Ha pedig megindul a népből egy irány, mely magával ragadja a középosztályt, de följebb nem megy, azt a szomorú képet mutatja, a mit a régi táblabíró-politikánál vehetünk észre.

S ha azt kérdezzük, hogyan teljesíti ma ez a középosztály azt a kötelességét, mellyel a fent leírt nemzeti fejlődés mintájára az egyházi és vallásos élet fejlődését is vezetni kellene, bizony szomorú választ kapunk. A mi középosztályunk ma teljesen elszakadt a néptől. Szolgájává szegődött annak a judaista szellemnek (nem mondhatjuk, hogy kulturának), mely a szellemi élet minden nyilvánulási terén hódít. Hogy ez a betolakodás milyen nagy mérvű, mindenki látja, részletezni sem terünk, sem időnk nincs.

Ez új szellem hatása alatt intelligens társadalmunk felületessé és sok tekintetben frivollá vált. A néptől való elszakadásának büntetése lett, hogy a nép nem érti meg őt, és semmi hatást a népre nem gyakorolhat. A nép pedig vezetőt keresett, és így kapta meg, az intelligens középosztály kikerülésével a szociáldemokrácia idegen, magyar szellemnek egyáltalán meg nem felelő világnézetét. Így jutott az egyházi és vallásos életben a néphez a szektáskodás, az alkotmányosdi s így vezetett ez az egész folyamat oda, ahol egyházi élet tekintetében városi gyülekezeteink egy része ma áll: üres adminisztracionalizmushoz, mely az egyházban csak szervezetet lát, s kapkodó szektáskodáshoz, mely immár azt sem. Az intelligens társadalom azonban tovább halad ezen az úton. Elvesztette ősi, egészséges konzervativizmusát, mely egyedül volt képes őseréjét és nemzeti jelentőségét fenntartani, enerváltta, kapkodóvá lett, a nemzet vezetése kisiklott a kezéből, fejlődését nem tudta irányítani, ezért van ma a nemzet vezetése felületes, népvezérek és felelőtlen néptömegek kezében.

Egyházaink állapota városi gyülekezeteinkben ép ezt a szomorú képet mutatja. A kor szelleme, s' az évtizedes megromlása ennek az osztálynak épúgy, mint kálvinista iskoláink talán egykép hibásak abban, hogy az intelligens társadalom lassanként elvesztette érzékét a vallásos élmények iránt. Nehány családban még él a régi tradíció, halványabban, vagy erősebben, egyes deista hittételek tartásában, istentiszteleteknek elvétele való látogatásában, igen sok helyen igazán tiszteletreméltó nemes buzgalomban az egyház ügyeinek vezetése és azokban való részvétel körül, de legtöbbször már ez is kivesző félben van. Nagy többségben ezekből álló gyülekezeteinknek dicsősége néhány buzgó intelligens család, de a hol ez osztály kisebbségben van, visszavonul az egyház ügyeinek vezetésétől és vallásos élete évről-évre felületesebb. Egyik legnagyobb problémája a lekipásztornak ezt a társadalmat nyerni meg egy mélyebb élet számára. Ez a társadalom mint a gyülekezet vezetője igen értékes elem. A nép vezetésére a lekipásztor segítségével könnyen hajlandó, de könnyen el is veszi türelmét, hálátlanok és értelmetlennek tartja a népet, de avval szemben reá váró feladatait meg képes érteni és el tudja végezni. Ennek a társadalomnak a néppel való kapcsolatba hozása, ezen keresztül odaférkőzés a néphez és föl-

használása ezeknek a vallásos nevelői munkában: egyik legkomplikáltabb feladata, de egyúttal legszebb hivatása a lelkipásztornak, mert vele nemzetmentő, nemzetmegújító feladatot végez.

Ezekben láttuk azokat a nehézségeket, melyeket a gyülekezet tagjainak nagy száma és különböző társadalmi állású tagjainak gondolatvilága állít a lelkipásztor elé. E nehézségek mind a gyülekezet külső életében, a munka külső föltételeiben rejlenek. Van azonban még egy csoportja a nehézségeknek, mely már a munka belső föltételei elé állít akadályokat. Ez a csoport a városi gyülekezeti munka vezetésében rejlik.

3. *A gyülekezet munkaágainak elhatárolása, sőt megtalálása* sokkal nehezebb városon mint falun. A falusi gyülekezet hamar megtalálja munkaágait. Sok helyes csak a vallásos élet mélyítése és a vallásos nevelés vár a gyülekezetre. A hol jó iskola van, s a nép nevelésén nem csak az egyház, hanem az iskola is, s ez utóbbi hivatása magaslátán állva, munkálkodik, a hol a közigazgatás pontosan elvégzi kötelességét, a hol a hadisegélyek ügyében nem járnak a lelkészhez panaszra, a hol az iskolából kikerült fiúkkal és leányokkal foglalkozik az állami iskola tanítója, ott az egyház és a lelkipásztor teljes igyekezettel szentelheti magát a vallásos nevelés nagy feladatának s csak arra kell vigyázni, hogy munkája teljes összhangban álljon az egész községben más által végzett népnevelői munkával. Ilyen község azonban nagyon kevés van az országban. A legtöbb helyen a lelkészhez járnak panaszkodni a hadisegély, hatósági ellátás stb. miatt, és nem egyszer kell neki beleavatkozni oly dolgokba is, melyek reá egyáltalán nem tartoznának, s melyekből csak kár, félreértés, sőt gyakran ellenségeskedés hárul reá. Sőt gyakran megtörténik, hogy a lelkipásztornak kell pótolnia az iskola által fogyatékosan nyújtott ismereteket, szóval az egész község ügyeinek hálózata az ő kezében találja a végső szálát. Ilyenkor természetes, nem elégedhetik meg avval, hogy elvonúl a saját dolgozószobájába és elhárítja a felelősséget, mert állásának lényege, a humanitás és társadalmi kötelességei egyképp kényszerítik résztvenni azokban a dolgokban, melyek az élet külső föltételeire vonatkoznak.

Városokban erre ritka a példa. A város gazdasági, közegészségügyi, társadalmi ügyeit rendszeren intézik az erre hivatottak, s a lelkészre az a nehéz, de mindennél szebb feladat hárul, hogy ezekben az ügyekben a kívülálló, sohasem érdekelt, de minden esetben nemes életelvet képviselje. Legyen az a legfőbb forum (akár ha el nem ismert forum is), melyet a városi érdekszövetkezetektől, pártvillongásoktól, kisebb-nagyobb, durvább és finomabb csalafintaságoktól az impedimentum honestatis választja el. A falusi lelkésznel, aki tagja az előljárósnak, s így közvetve felelős a község vezetéséért, a kinek tanácsaival, segítségével sokszor bele kell nyulni a község dolgaiba, s akit ezért gyakran ér a gáncs és szidalom, mennyivel kedvezőbb hely-

zetben áll a városi gyülekezet lelkipásztora, aki ezekben az ügyekben csak, mint „egy a népből” szerepel. A városi gyülekezet tehát a legtöbb esetben, szabadon végezheti a maga feladatát, nincs kötelezve rá, hogy a város közügyeit, egészségügyét, népnevelését vezesse és igazítsa. Ez természetesen egyrésztől jó, mert nem kell elaprózódnia a lelkipásztornak a város ügyeiben, de másrésztől rossz, mert a gyülekezet hatása közvetettebb, és sok olyan ügyet, melybe bele lehetne szólanunk, nem igazíthat a keresztyén elv érvényesítésével.

Milyen kapcsolatban vannak most ezek a külső ügyek a gyülekezet belső munkájával? A város *közigazgatási* ügyeiben természetesen arra kell törekedni, hogy a gyülekezet minden egyes tagja azokban úgy vegyen részt, mint kálvinista keresztyén emberhez méltó. Nagyon hajlandók az emberek ebben is a kettős könyvvitelre, hogy gyülekezeti tagságukat elválasztják városi törvényhatósági bizottsági tagsági jellegűtől, s a mit elítélnének úgy, megengedhetőnek tartják így. Azért igen élnenken fenn kell tartanunk azt a tudatot, hogy a kálvinista ember a városi közgyűlésen is kálvinista ember maradjon, s ne járuljon hozzá olyanhoz, a mit, mint református, nem enged meg. — A gyülekezet maga is igen sok tekintetben befolyásolhatja a város ügyei intézését. Nem azt akarjuk evvel mondani, hogy a reformátusokat részesítjük előnyben, választásoknál azokat vigyük, akár megérdemlik, akár nem, mert ez elítélendő; mi nem felekezeti kérdéseket akarunk diadalra juttatni, hanem szellemi értékeket, s a kálvinizmus igaz, hogy egy felekezet is, de elsősorban nem az, hanem egy világnézet. A presbiterium, vagy annak arravaló tagjai állást foglalhatnak a város közigazgatási ügyeiben is (hallgatólagosan) akkor, ha ez az ügy a gyülekezet anyagi vagy erkölcsi életére kihatással van.

A másik ilyen ügy a *közegészség* ügye. Ebben városon igen kevés beleszólása lehet a gyülekezet tagjainak, mégis igen sok kapcsolópontot találhat. Ott van a betegügy, melyet az egyház munkásságának fel kell ölelnie. A beteglátogatások alkalmával a nép közegészségügyi gondolkozását fejlesztheti: tanácsaival elláthatja az illetőt a lelkipásztor vagy a látogató presbiter, vagy egyes súlyosabb esetekben felhívhatja erre az illetékes körök figyelmét. Ebben az ügyben a gyülekezet munkájának képviselnie kell azt az elvet, hogy a lélek előbbvaló ugyan a testnél, de a test egészsége és tisztasága már egyik fontos indoka a lélek egészségének.

Legnagyobb szerepe van a gyülekezetnek a *közművelődés* előmozdítására irányuló dolgokban. Ez az igazi hely, a hol a városi és gyülekezeti munka közös talajon találkozik. Ha a városban nem a gazdasági kulturát tartják egyedül üdvözítőnek — mint sajnos, sok helyen — hanem azt csak eszköznek az igazi művelődés előmozdítására, akkor ez olyan alap, melyen a gyülekezet, — melynek alap gondolata ép a

szellemi értékek szolgálata — jól együttműködhet. Sajnos, városaink közművelődési politikája, kivéve igen magas kulturális fokon álló régi városainkat, legnagyobb részben igen siralmas képet mutat. Az elmaradhatatlan napilap, mely függ a várostól, kormánytól, olvasótól, mindent írhat, csak igazat nem, egy népkönyvtár, melynek 80⁰/o-a silány regény, s mely kultúra helyett a fertőző betegségeket terjeszti, olvasóterem, melyben a városka „ifjai-leányai“ légyottokat rendeznek, aztán a különböző diák-, tűzoltó-, iparos- stb. bálók, egy kaszinó, melyben inkább kártyáznak, mint olvasnak, s egy közművelődésügyi tanácsnok, aki irodalmi hajlamokat árul el, s verseket írogat a helybeli lapokba — egyéb dolga úgy sem lévén — ezek a város kulturális intézményei. A városi iskolák ügyeit a községi iskolaszék igazítja, abba a város nem igen szól bele, csak a választásoknál igyekszik mindenki, hogy rokonának jó helyet biztosítson. Ebből következik, hogy a nép nevelése egyáltalán nem folyik. A régebben szép sikerrel megindult munkás-gimnáziumok, Szabad Lyceumi előadások kevés helyen tudtak állandó közönséget szerezni maguknak, mert, az utóbbiak különösen, a nép előtt érthetetlenek voltak, a művelt középosztály pedig nem akarta ismereteit gyarapítani. Különösen kedvezőtlen ezért a nép nagy tömegének intellektuális elmaradottsága. Legnagyobb százalék — ha a városban magasabb iskola nincs — megelégszik az elemi és ismétlő kijáratásával, ha meg gimnázium vagy reáliskola van, megrohanják azt, anélkül, hogy végig akarnák járni, s kínozzák a latinnal, vagy a nehéz reáltudományokkal magukat s magukkal tanáraikat. Az az elem, mely nem akar hivatalnok lenni, hanem iparos, kereskedő, vagy földműves maradna, polgári iskolák híján nem mehet oda, s kénytelen középiskolába járni, honnan egy csomó felesleges, klasszikus ismerettel és igen szükséges, reál nézve sokszor egyenesen nélkülözhetetlen általános ismeretek (pl. alkotmánytan, polgári kötelességek ismerete) nélkül tér meg vezetni gazdaságát. A magasabb iskolát nem járók továbbképzéséről teljességgel nincs gondoskodva, hanem gondoskodik róla a socialdemocratia, mely a saját történetfilozófiájával és saját tudományos módszere szerint tanítja őket, s így napról-napra nagyobb tért hódít az értelmi és erkölcsi tekintetben egyaránt gondozatlan néposztály tagjai között. Itt az egyház ennek a néposztálynak műveltségét előmozdító sürgetéssel vagy kezdeményezéssel léphet föl.

Az iskolaügy intézésében a gyülekezet szerepe világos. Nem csak arra kell itt vigyázni, hogy kálvinista tanulóink hátrátételben ne részesüljenek, bár ez is egy igen fontos része a munkának, különösen más vallású iskolákban. Vigyázni kell arra, hogy igazán tehetséges tanulók (de csak azok!) szegénységük miatt a magasabb iskoláztatástól el ne essenek, figyelemmel kell kísérni az egyes iskolák szellemét, hogy abba ne jusson olyan, ami a gyermekeinket a vallástól és egyháztól elidegenítné. Az egyház által fenntartott iskolákban a vallásos nevelést inten-

zivebben és erőteljesebben végezhetjük, de a más felekezetűekben, államiakban, vagy községiekben már kevésbé. A gyermekek ezekből az iskolákból visznek haza egy bizonyos idegenszerű szellemet, mely az egész család levegőjét megrontja, s olyan hangulatot teremt, mintha állandóan egy idegen lenne jelen a családban. Egy városi gyülekezetben fordult elő az az eset, hogy a katolikus elemi iskolát végzett református leánykák olyan erős hatásokkal távoznak el onnan, hogy sírva követelik szüleiktől, hogy a katolikus leánynevelő intézetbe adják őket. Még falun ezért nem oly nagy veszély, ha nincsenek iskoláink, mert ott a családok rendszeres gondozásával sokkal könnyebben semlegesíthető ez a hatás, míg városon ez szinte lehetetlen.

Különösen nagy nehézségek állanak a városi gyülekezet előtt az *erkölcsrendészeti* ügyekben, melyekben a városi hatóság munkáját neki kell igazán végezni. A gyülekezetnek itt óriási tér nyílik a munkára, s bizony e munka elé nagy nehézségek is állanak.

Első e körbe tartozó nehézség az *ifjúság* gondozásának ügye. Erről alább majd bővebben beszélünk, most csak a nehézségére mutatunk rá röviden. Míg a falusi ifjúságról láttuk, hogy legnagyobb részben homogén, ugyanazon társadalmi osztályhoz tartozó, a városi ifjúság körében foglalkozás és társadalmi osztály tekintetében óriási válaszfalak bontják azt különböző részekre. A tanuló ifjúság szellemileg legfegyelmettebb csoportja mellett, melyet legkönnyebben is érünk el, ott állnak az iparos- és kereskedőtanoncok, a legfegyelmetlenebb, leglabilisabb társaság, melyet összegyűjteni nem lehet, melyet megriasztott már a tanonciskolák vasfegyelme, de zabolátlanná tesz állandó otthona: az utca. Mellettük a gazdálkodó ifjúság, mely kisebb-nagyobb számához mérten könnyebben vagy nehezebben kezelhető. E társaságok egymástól teljesen külön élnek. A tanulók nem érintkeznek az iparosokkal és kereskedőkkel, a földművesek nem járnak oda, ahova ezek járnak. A tanuló ifjúság vallásos motívumok iránt kevésbé érzékeny, túlnyomóan intellektuális műveltségénél fogva, az iparosokat és kereskedőket nehéz megnyerni, mert idejük már lefoglalt, közülök sokat a socialdemocriá oktatott már ki, a földművesek meg a városok körül élnek, sokszor elszigetelten, s ha a gondozás náluk talál is leghálásabb talajra, hosszú munkára van szükség, míg megnyerjük őket. Így nő fel a város három társadalmi osztályának jövő nemzedéke, nem tudva és nem akarva tudni egymásról semmit. Hát még milyen különböző módszereket kíván a munka ezekben az osztályokban? A tanuló ifjúság arra vár, hogy figyelmessé tegyük őt a vallásos élet nagy tényeire, melyek megértésére vágyik, ezt a kört az értelem sugarával kell megvilágosítunk. Az iparos és kereskedő ifjúságnál arra van szükség, hogy felesleges energiájukat a nemzet és egyház szolgálatára vezessük le, a földműves ifjúságnál feladatunk bevonni őket az egyházi munka körébe és rájuk építi föl azt az anyaszentegyházat,

mely ezelőtt elődeikre volt fölépítve. A tanulókat a különböző iskolák szelleme, sokszor álbölcsekedései zárják el előlünk, az iparosok és kereskedők egymás környezetében és hatása alatt az elzüllés veszélyének vannak kitéve, a földműveseket a nyári munka akadályozza a hozánk jutásban.

Másik ilyen serege a nehézségeknek a *cselédügyben* rejlik. Fölmérül a kérdés, nézze-e tétlenül az egyház, hogy a gyülekezet egyik részének leányait a züllés fenyegeti, ki vannak szolgáltatva lelketlen munkaadóknak, üzérkedő cselédszerzőknek, s sem családi nevelésben, sem egyéb gondozásban nem részesülve, egészen elszakadnak az egyháztól. S másik oldalon: elnézze-e az egyház, hogy a modern kor e legnehezebb kérdését nála nélkül oldják meg, s a munkás és munkaadó közötti viszony szabályozásában tőle minden intéző forum megvonja a szót. Világos, hogy az egyház nevelői munkájának itt is óriási tér nyílik, s ha ennek nehézségei számosak is, látni fogjuk, minő módszerrel lehetne megoldani ezeket. Próbálhat a város és próbálhatnak jótékony egyesületek ezerféléit, ezt tisztán és határozottan egyedül a hivatása magaslatán álló kálvinista gyülekezet képes megoldani. Hogy e munkában a lelkipásztor milyen óriási nehézségekre talál és milyen kevés eredménnyel dolgozik, mindenki elgondolhatja.

A gyülekezet belső munkájában nehézségekre talál *más felekezetekkel* való viszonyában. Falun erről kevés szó van, s ha több felekezet van a faluban, akkor is hamar eldől, melyik az erősebb. Városban azonban a számbeli túlsúly még nem jelent erőbeli túlsúlyt is és sok városunk van, hol a kálvinista számbeli többség szárnalmas szellemi kisebbséggé törpül az erőteljes más felekezetű akcióval szemben. A mi ideálunk természetesen nem a számbeli majorizálás, nem is az, hogy technikai, vagy erkölcsi obstrukcióval szerezzen érvényt akaratának, hanem hogy a számbeli kisebbségben levő magyar kálvinizmus legyen a cream-je, a szellemi aristocratiaja a városnak. A többi felekezetek hódító munkáját megelőzni és támadásai ellen védekezni, de nem csak úgy, mint, sajnos, sok helyen, csak defenzívában maradni, hanem erőteljes akcióba lépni nem magunk, hanem az Isten országa érdekében, ezek azok a feladatok, melyek a városi gyülekezet előtt állanak.

Végül a legközvetlenebb munkában, *a speciális lelkigondozásban* is óriási nehézségek előtt áll a városi gyülekezet és lelkipásztora. A falusi lelkipásztor ismeri hiveit, azok gondolkozásmódját, a városi sokszor egészen homályban van e felől. Ha látogatásokat akar tenni, alig látogathatja meg pár év alatt gyülekezete minden tagját, közelebbi érintkezésben csak igen kevés százalékkal lehet. A templomi gyülekezet szintén nem annyi, mint az egész gyülekezet, annak kiskorú tagjaival nem találkozik, a munkaköre olyan, hogy maga nem végezheti.

Ezek körülbelül azok a nehézségek, melyek a városi gyülekezet

előtt állanak. E nehézségek azt mutatják, hogy a városi gyülekezetben úgy végezni a munkát, mint falun, nem kielégítő. A városi gyülekezet komplikált feladatai arra utalnak, hogy különös gondot fordítsunk a gyülekezet *szervezésére*. Ennek a munka érdekében való szervezésnek módjait és részeit a következő alkalommal ismertetjük meg.

I. L.

A gyülekezet feladatai között a legfontosabb a lelki gondozás, azaz a hívők lelki életének támogatása. Ez a feladat a városi gyülekezetben különösen nehéz, mert a hívők különböző életkorokban és különböző lelki állapotokban vannak. A városi gyülekezetben a hívők közötti kapcsolatok is fontosak, mert a hívők egymást támogathatják és segíthetnek egymásban. A városi gyülekezetben a hívők közötti kapcsolatok kialakítása és fenntartása is fontos feladat.

A városi gyülekezetben a hívők közötti kapcsolatok kialakítása és fenntartása is fontos feladat. A városi gyülekezetben a hívők közötti kapcsolatok kialakítása és fenntartása is fontos feladat. A városi gyülekezetben a hívők közötti kapcsolatok kialakítása és fenntartása is fontos feladat.

Egy „szépen“ prédikálóhoz.

A te beszéded csupa virág. Szeretném egyszer a gyümölcsöt is látni. Tisztítsd meg a kerted, nyisd le művészies szónoklataid felesleges szárnyait! Itt a metzész ideje! Félre minden felesleges cifrasággal! Bármily dicséretreméltó is a dísz, csak mértékkel kell alkalmazni. Isten bölcsességének semmi szüksége festésre és mázolásra: még kevésbé szabad azt meghamisítani, mint a pénzt.

Salesi Ferenc.

MEGBESZÉLÉSEK.

Kollegiumok pásztorációja.

Ma sokkal inkább, mint valaha, bizonyossá vált az, hogy a nemzet jövője *az ifjúságban* rejlik; és pedig elsősorban abban a középosztályt alkotni hivatott középiskolás ifjúságban, amelyből a nemzet jövő vezető intelligenciája rekrutálódik. Ehez az általánosan elfogadott meggyőződéshez járúl egy másik, általunk természetszerűleg vallott igazság: hogy ez az ifjúság csak akkor lesz képes megfelelni a nemzetvezetés nagy kötelességének, ha a keresztyénség, s közelebről a protestantizmus vallás erkölcsi légkörében itatódik tele a lelke az örökkévaló ideálok életformáló erejével. Erre a munkára pedig elsősorban és mindenekfelett azok a protestáns, kálvinista kollegiumok hivatottak és kötelezettek, amelyeknek létjogát épen az a meggyőződés adta meg, hogy a magyar ifjúságnak a keresztyén-protestáns idealizmus melegágyaiban lehet és kell felnövekednie, hogy Magyarországot az evangelium szellemével és erejével megtarthassa, növelhesse, Isten országává dicsőíthesse. A mi legnagyobb és legégetőbb teendőnk kollegiumaink átalakítása, vagy visszavezetése ősi alapjaikra, a kollegiumoknak vallásos keresztyén személyiségeket teremtő és nevelő élettelepekké való fejlesztése.

Ennek a feladatnak teljes átértzése vezette Nagy Károly erdélyi ref. püspököt arra, hogy munkájának tengelyévé a kollegiumokat téve, folyó évi szeptember havát egy pásztorációs körútra szentelje, melynek keretében, egyelőre, a *marosvásárhelyi, nagyenyedi, kolozsvári és sepsiszentgyörgyi* ősi főiskolákat meglátogatva, ezekben az év ünnepélyes megnyitásával, előjáróságokkal, tanárokkal, szülőkkel, ifjúsággal folytatott időszerű konferenciák tartásával ezt a nemzetnevelő munkát megindítsa. A püspök kíséretében dr. *Ravasz László* egyházkerületi főjegyző, dr. *Kecskeméthy István* theol. igazgató és dr. *Makkai Sándor* theol. tanár járták végig a kollegiumokat. Az előjáróságokkal és tanári karokkal részletes megbeszélések és ezek nyomán egyöntetű megállapodások jöttek létre azon eszközök tekintetében, amelyek által a nevelők tevékeny és személyes részvétellel, biztosítják a vallásos nevelés intenzivitását az iskolákban, a szülőkkel folytatott eszmecserékben pedig azokban a kérdésekben történt megállapodás, amelyek által a szülői ház támogathatja az iskola ilyen munkáját (főkép a család vallásos közösségi, családi-istentiszteleti élete s az ifjúság nemi életének helyes kezelése); végre magával az ifjúsággal „Nagy idők, nagy feladatok“, „Az

iskola becsülete" és „A vallás ereje" címen tartattak konferenciák, külön az alsó és külön a felső négy osztályban. Marosvásárhelyt a polgári leányiskola növendékeinek tartatott külön konferencia „Az igazi nő" címmel, Nagyenyeden pedig a tanítójelölteknek a nép nevelése kérdéseiben felmerülő speciális nagy feladatokról.

Isten iránti mély hálával kell feljegyeznünk azt a tényt, hogy a kerület vezetőjének és munkatársainak gondolata és programja teljes mértékben találkozott és egymásra talált a kollegiumok vezetőségének s tanárkarainak vágyaival és törekvéseivel, ami a munka sikerének biztató záloga.

A munkából lapunk is óhajtja kivenni részét ifjúság számára való imádságok, ifjúsági istentiszteletek, praecések, bibliamagyarázatok, konferenciák mintáinak leendő közlése által, abban a reményben, hogy más vidékek hasonló törekvésű testvérlelkei is merítenek belőle majd egy közös szent munkára erőt és lelkesedést.

Miért nem énekelnek hiveink?

Sófaly nagytiszteletű úr a II. próbaénekes kapcsán készített nyereség- és veszteség-számlája összeállításakor úgy látta, hogy hiveink neméneklésének a magyarázata az 1837. évi zsinat eljárásában keresendő, mivel az az Öreg énekes 150 zsoltárjából csak 31 éneket hagyott meg s a dicséretnek jó részét is kihagyta az akkor megújított erdélyi énekesből s mert így a legszebb és leghasználtabb énekeink eltűntek, lassanként az éneklési kedv is elszállott. A magyarországi részekben másképp cselekedtek, nemcsak megtartották az első időtől fogva használatban volt régi énekeket mind a 150 zsoltárral, de a mi elcsapott dicséreteink egy részét is besorozták s ezért ott mindmáig megmaradt az éneklési kedv is.

Hogy itt nálunk az erdélyi részekben sok helyen nem énekelnek úgy, ahogy tényleg kellene, s hogy némely helyen, főképp városban, egyáltalán nem énekelnek, én annak okát másban látom s ezért megragadom az alkalmat, hogy ezen kérdést egy pár helyzet elmondásával megvilágítsam, tisztázzam. A kérdés, mivel égető, remélhetőleg felszínen marad s megoldást nyer.

1897 nyarán a nagyenyedi tanítóképzőben oklevéllel nem bíró kántor-tanítóink részére póttanfolyam volt. 27 jelentkező közül csak 5—6 volt olyan, kinek 10 éven alól volt a szolgálati éve, a többi 20—35 év óta volt már állásban.

Az első orgonaórán tudásukat vettem számon, előre bocsátva, hogy mindenik azt az éneket mutassa be, melyet leggyakrabban használ.

Mosolyogva, de szívesen gondolkodom most is vissza az öregek nagy igyekezetére, erre az első orgonaórára.

Az egyik oly lélekből énekelt, hogy már az elején alig győzte szusszal, minden hangot legalább 2 egész kótát jelentő hosszúsággal énekelt s így minden hang után újból lélegzetet kellett vennie. (Ezt az éneklési modort még ma is sok helyen lehet hallani, ez az a híres korálméretes ritmus.)

A másik mintha ezt akarta volna mondani: én tudom, hogy a korálrítmus csak forma, úgy énekelni ízléstelen, ezt már Versegly F. megállapította, rám kellene bízni énekeink ritmizálását s szerencsésen mindig a szó közepén tartott szünetet, ott vett lélegzetet, ott hangsúlyozott, így énekelvén:

Szívemet hoz-zád emelem,
És benned bí-zom, Uram!
Mert meg nem szé-gyenítetem,
Nem nevet sen-ki rajtam.

És igaza volt az én kántoromnak, a dallam a mi nyelvérzékünk szerint tényleg ezt a ritmizálást kívánja az első és harmadik sornál.

A harmadik, mielőtt hozzákezdett volna, rám nézett naiv mosolygással, jelezte: na most ide hallgass! és rendezett olyan kanyargatást minden hanghoz, némelyikhez 2—3 melizmát is toldván, hogy volt mit meghallgassak, megbámuljak.

A negyedik közjátékaival (interludium) lepett meg. A szöveget nem tudta könyv nélkül, de előtte volt a zsoltárkönyv s mikor elvégezte az első sort, addig, míg a másodikat elolvasta s beszédte, közjátékot cselekedett s így minden verssor után valóságos virtouz káden-ciát vágott ki a maga módja szerint, ami tovább tartott, mint egy verssor eléneklése s úgy talált a dallamhoz, mint díszkocsi elé a bival.

Mindenik kóta nélkül játszott s csak a végén tünt ki, hogy alig 8—10 ismeri a kótát, „Botos bácsi“ szerint tanultak — lókótából. Egy olyan is volt köztük, ki az orgonát nem ismerte, olyan helyen kántorodott, hol orgona nem volt.

Óra után az udvaron fizetésük iránt érdeklődtem. Az egyiktől ezt a választ kaptam: pénzfizetésem nincs, van lakásom kerttel s hivatalos beclslés szerint terményben 84 forint. A másik így szólt: fizetésem 100 pengő lakással, de a gabona és majorság csak úgy dűl. (Jó székelyes felelet.) Megint másik ezt mondta: nekem, instállom, van tisztességes lakásom gazdasági épületekkel s egyházhatósági beclslés szerint 104 forint 43 krajcár értékű terménybeli fizetésem, de a feleségem is hozott valamit. Egyik fiam itt tanul az V. gimnáziumban, a másik theologus Kolozsvárt. A negyedik így válaszolt: fizetésem 110 forint készpénz, 10 hold szántó, 3 hold kaszáló, a temető és cinterem fűvének

haszonélvezete. A többiek ezt szinte irigykedve hallgatták, akkor elsőrangú fizetés volt.

Ez az első orgonaóra és ez a rövid beszélgetés minden panaszra világot vetett, megláttam legfőbb okát, hogy miért nem énekelnek hiveink s megértettem, hogy népszínműveinkben miért olyan a kántor, mint amilyennek bemutatják.

A mai állapotokat nézve, majdnem ezt a képet látjuk, gyenge képzettség, kicsi fizetés. Egyházkerületünk csak 1912-ben adott ki szabályzatot a kántorképzésre, a VI. elemi iskola elvégzését állapítva meg előképzettségül, addig még ily előképzettség nélkül is lehetett vizsgázn. Ebből az időből is elmondok egy pár esetet.

1900-ban egyik egyházközség lelkésze érdeklődik, mikép lehet kántori vizsgálatot tenni, mert a csekély fizetésre nem pályázik senki, de egy földműves legényt a nyugalomba vonult öreg kántor megtanított orgonázni s ezzel ő is, a hivek is igen megvannak elégedve s szeretnék megválasztani. Megkapja az értesítést, hogy okmányaival jelentkezék. Meg is jelenik, vele jön a pap is. Az orgonán csak kóta nélkül játszik, jobb és bal kézzel ugyanazon két hangot játsza, máskép nem tud. *Iskolába sohasem járt, de írni és olvasni a katonaságnál megtanult.* Fizetése: lakás kerttel s terményben 120 korona. Megkapta a kántori oklevelet. 1908-ig több hasonló eset volt, azután egy párt javítóvizsgálatra utasítottunk. Hogy ilyen képzettségű és tudású kántoraink mennyire befolyásolták az éneklési kedvet s milyen eredménnyel munkálkodhattak az Úr szőlőjében, arról nem kell szólanom. Ha nemcsak a kántor, de a pap is a legtöbb helyen nem volna ráutalva, hogy kenyerének nagyobbik fele megszerzése miatt a mindenféle szövetkezetek vezetése mellett hivatását ne tekintse mellékfoglalkozásnak, tán megszűnik a panasz.

Van azonban sok más oka is a neméneklésnek. Sok esetben a pap és kántor a közönség tudásával nem számolva jelöli ki az éneket. A pap elrendeli, hogy prédikációjához ez az ének talál s a kántor, ahelyett, hogy megmondaná: ezt az éneket a hivek nem ismerik, neki-fog és végigéneкли egyedül. Nem rég is tanuja voltam ennek egyik városban, hol középiskolánk is van s az ifjúság szokott is énekelni. Az invokációt az egész gyülekezet igazi áhitattal énekelte, a főénekes ismeretlen volt s így a kántor úr szólózott. Nem tudom véletlen vagy szándékos volt ez az eljárás, de mindenesetre számolni kell vele legalább ott, hol a hivek szoktak énekelni; nem a közönség van a kántorért, hanem megfordítva.

Igen nagy magyarázata a neméneklésnek felekezeti iskoláink feladása. Az állami tanító-kántor iskolájában az iskola számára előírt énekekkel kell foglalkozzon, egyházi ének tanítása nincs előírva s ott, hol többféle felekezetű az iskola, csak vallásórán lehet azokkal foglalkozni

s ha lelkész tanítja a vallástant, hány tud s ha tud is, hány tanít ezek közül éneket?! Ilyen esetben hány helyen próbálnak segíteni rajta úgy, hogy téli estéken a kántor úr pótolja azt, amit az iskola nem adhat meg. Nem szükséges egy egész generáció kihalása s már nincs ének a templomba. Ezen pedig lehetne segíteni, csak akarni kell, de ez az akarás nem akar észébe jutni azoknak, kiket illet.

Nem is kellene felemlítenem, lelkészeink láthatják és tapasztalhatják legjobban, hogy mit cselekszik az idegenben cselédkedés és katonáskodás. A cseléd, a katona elszokik a templomtól s ezzel el a templomi énekléstől. De népünk dalos nép s ha ezt figyelembe véve, az anyától tanult dajkadalt s az iskolában magába szívta népdalt, vagyis a család és iskola munkáját egyeztetjük, összekapcsoljuk s tovább fűzzük a templom munkájával az által, hogy a templomi énekeket is magyaros motivumokra építjük, magyaros ritmussal látjuk el, a templom munkája meg lesz könnyítve s a bölcsőtől a sírig magyar dal kísérhet akkor is, mikor az áhitat szárnyain lelkünk megnyugvást keresve a mindennapiságon felülemelkedni akar s ha ezt az akarást magyar levegőben teheti, inkább fogja tenni.

Nem tartozik éppen ide, de mégis elmondom, mert időszerű is, hogy igazán nem lehet az újítás alatt álló templomi énekeskönyvünkkel szemben a maradiak állásfoglalását, okoskodását, melyet maguk se tudnak mivel magyarázni, megérteni, mely szerint templomi énekeinket, melyeket mi erdélyrésziek már jó pár év óta magyaros szellemben átültetve használunk, most megint a régi formába és szellemben akarnak visszaültetni, a régi szellemben, mely se nyelvünk sajátágaival, se érzésünk kívánalmaival, se zenénk sajátágaival, sem külső, sem belső formájával és tartalmával nem egyezik. Ott van a katolikus egyház, mely ugyancsak nem ismeri a változtatást, a haladást s mégis megengedi a „Mária-dalokat“, melyek mindenike egy lélekből fakadt magyar sóhajtás s nem történt általa semmi szentségtörés. Ott van a magyar dal a mi újított erdélyrészi énekeskönyvünkben is az új dallamokban. Csak a mi kollegiumunkat hozom fel például, milyen szívesen, biztosan és jól megtanulják az új dallamokat, milyen szeretettel és lélekből énekelnek úgy az iskolai, mint templomi istentiszteleteken, mikor a Mennyben lakó... Im nagy Isten... Szomorúan sóhajt szívünk... Gondviselő jó Atyám vagy... s Térj magadhoz... csendül fel, míg a régi zsoltár és dicséretetek éneklésekor, pedig azokat is jó részben tudják, néha csak a tanítóképző ifjúsága énekel. Nem keresem okát s nem bocsátkozom magyarázatba, de megjegyzem, hogy a belső érzés, a lélek szüksége mindennek előtt való kell legyen. A hegyi levegőhöz szokott ember néha nem tud élni alföldi levegőben.

Visszatérve a tárgyhoz, azt hiszem az elmondottak azt is bizonyítják, hogy miért énekelnek odaát. Ott a népiskolák jó részben az

egyház kezeiben vannak. Ott kántori oklevelet csak az szerezhet, kinek már tanítói oklevele is van. A tiszántúli egyházkerületben még ezt a képzettséget is megszorították s az állami képzőben szerzett kántori oklevelet csak akkor ismerik el, ha a debreceni tanítóképző külön vizsgálat alapján jóváhagyta azt. Ott úgy a falusi, mint városi iskolák tanulóit templomi és temetési éneklésre bevonják. Ott a kántornak tényleg fizetést adnak. Mellékesen azonban mégis meg kell jegyeznem, hogy azért ott is van neméneklés és nálunk is van éneklés ott, hol képzett és kellő fizetésű kántor kezében van a vezetés.

A kihagyott dallamok miatti kesergést én is osztom. De nem azért van szükség a 150 zsoltárra s az összes használatban volt dicséretekre, mert ha azok benne vannak az énekeskönyvben, a közönség inkább fog énekelni, hiszen az el se képzelhető, hogy 160—180 dallam beplántálható legyen s megmaradjon a közönség fejében, hanem azért, mert vidékenkint más és más 25—50 dallamot használnak — még a tiszántúli kerületben is — s mert minden ilyen vidéknek külön könyv nem nyomatható. Csak ezért van szükség az-egységes énekesre, más célt nem fogunk elérni vele. Mi, erdélyiek a II. próbaénekesben több kedvelt dallamunkat nem látjuk s ami fel van véve, annak is jó része eltér a mienktől, több dallam hangja más, úgy, hogy egész új dallamnak vehető. De ez szerintem nem baj, így legalább a sok kimaradt dallam helyett a szép, magyaros új dallamok fognak meghonosulni, ami csak haszon lesz.

Elmondtam miben látom a neméneklés okait, hátha gondolkoznak felette s hátha igyekeznek segíteni rajta.

Veress Gábor.

EGYHÁZI ÉNEK ÉS ZENE.

Lehet-e a II. próbaénekesből végleges énekeskönyv?

Talán a háborús állapot az oka, hogy a II. próbaénekeshez oly kevesen szólottak hozzá, távol vannak azok, kik tehetnék, de lehet az is a magyarázata, hogy tudjuk, hogy az énekügyi bizottság a zsinat előírása szerint dolgozván, a kritika hiábavaló, eredmény nélküli szóvesztegetés. Magam is ez utóbbihoz tartoztam, de iskolánk is hivatalosan felszólíttatván véleménye elmondására, a zenei rész bíráló bizottságába bekerültem s ott elmondott véleményemet a nyilvánosságnak is elmondom, mert úgy gondolom, hogy azoknak, kiknek szava a végső döntésnél befolyással lehet, szolgálatot teszek.

A próbaénekes, mivel az énekügyi bizottság kötött kézzel dolgozhatott, két szempontból bírálható: 1. megfelel-e a zsinat által előírt elveknek? 2. Tedi-e a vers- és dalköltészet általános szabályait? Arról, hogy a zsinat előírása mennyire szolgálhatott alapul a munkálat keresztülvitelére, nem szólok külön, egészen rövidre fogott bírálatom azonban azt is megvilágítja.

A zsinat elvül azt mondta ki, hogy csak ott kell újítani, hol a szükség diktálja, ez szólt a szövegre és azt, hogy a zsoltárdallamoknak korál méret adandó, az erdélyrészi és új dallamok ritmusa maradhat az I. próbaénekes szerint. A zenei bizottság ennek alapján a zsoltár és a magyarországi dicséreteket a régi korálméretekkkel látta el, az erdélyrészi dicséreteket és új dallamokat a korálméret mai hangjegyalakjaival vette fel. A szövegező bizottság pedig az I. próbaénekes újításait keresztülhúzta s visszatért a régi szöveghez. Ezzel elértük azt, hogy a magyarországi énekeskönyv a régi alakban, az erdélyrészi könyv újított formában, persze az összes zsoltárdallamok elvesztésével, adja az egységes új énekeskönyvet.

Nézzük először a zenei bizottság munkáját.

Az eredeti korálstilusban írt francia dallamok hangértéke és ütembezedése ép úgy megfejtést igényel, mint a Tinódi dallamainak hangjegyzése, hogy az akkori írásmód duplex longa, longa, brevis és semi-brevis értékei a mai egész, háromnegyed, fél és negyed értékkel legyenek kifejezve s azt mutassák, amit az eredeti értékek kívánnak s az eredetileg ütembe nem szedett dallam olyan ütemezést nyerhessen,

milyet a zene mai törvényei írnak elő. A franciák és németek a saját nyelvük sajátságainak megfelelőleg ritmizálták és szedték ütemekbe az ős dallamokat, a mi zenei bizottságunk nyelvünk sajátságait s a zene törvényeit figyelmen kívül hagyva, szolgálilag átvette a francia ritmizálást s kinevezte magyarnak s így dallamaink se a történelmi hűségnek, se nyelvünk sajátságainak nem felelnek meg.

Például a 90. zsoltár ritmusánál az eredeti dallam hangjegyei a brevis és semibrevis mutatják, ezeknek a mai fél és negyed érték felel meg. A franciák $\frac{2}{2}$ beosztással fél és egész értékű hangjegyekkel fejezték ki, ami megfelel az eredeti értéknek, de mert nyelvük sajátsága szerint a hangsúly és prozódia úgy kívánta s az ütembeosztás zenei törvénye azt diktálta, csak az utolsó hang értékét tartották meg. Ugyanily okok vezették a német ritmizálást és ütembeosztást is.

Mi magyarok is éreztük, hogy a zsoltárdallamok ős formában nem maradhatnak és éreztük, hogy se a francia, se a német ritmizálás nem fedi nyelvünk sajátságainak s a zenének előírt törvényeit, így született meg a múlt század elején az első s a jelen század elején az I. próba-énekessel a második magyar ritmizálás. A zenei bizottságnak ezt kellett volna revízió alá venni, a dallamok ritmusát és ütembeosztását megállapítani, a kész dallamokat átadni a szövegezőbizottságnak, hogy ahogyan alkalmazva vigye keresztül a verselést. Nem így cselekedett s lett az egész munkálat egy nagy tévedés.

Most nézzük a szövegező bizottság munkáját.

A strofikus (szakaszos) dalformánál ha hiba van, azt csak a szövegíró követheti el olyankor, mikor meglévő dallamhoz ír szöveget. Jelen helyzetben is, hol dallamhoz kellett a szöveget alkalmazni, nem a dallamban, hanem a szövegben van a hiba. Azt kellett volna megértetni a szövegrevizorokkal, hogy nem lehet a dallamot ritmizálni annyiféleképpen, a hány versszakból a vers áll, hanem a versszakokat kell úgy írni a hangsúly, metrum és prozódia alapján, amint a dallam kívánja. A zeneszerző a szöveg ritmusához alkalmazva írja a dallamot, ezért az egyezés tökéletes szokott lenni, a szövegírónak épp így kell a dallam ritmusához alkalmazkodni, különben nincs egyezés s fércmunka lesz belőle.

Ha a zsinat kívánságát vesszük figyelembe s a francia ritmizálást fogadjuk el, akkor is a verselés az annak megfelelő hangsúly és prozódia kívánalma szerint kell simuljon a dallamhoz. Itt se vették figyelembe ezt s alább láthatjuk, hogy zenére született zengzetes nyelvünk miképp törik kerékbe a francia dallamban. Nézzük a 90. zsoltár pár versszakának első verssorát:

1. Te ben | ned bíz | tunk e | lei | től fog | va.
2. Az em | bere | ket te | megha | gyod hal | ni.
3. Kimul | ni ha | gyod ő | ket oly | hirte | len.

A szöveges dal legfőbb kelléke, hogy hangsúly és prozódia fedje egymást. Tudjuk, hogy zenei hangsúly minden ütem első tagjára esik, itt kell legyen szövegben is a hangsúlyos tag, szó közepére nem eshetik hangsúly, csak nagyon ritka esetben, melyre kitérni itt hosszadalmas lenne.

Példánk épp az ellenkezőjét mutatja a szabályoknak, mindenütt szó közepére esik az ütemkezdet s eszel a hangsúly, ezért nem fogadható el a francia ritmizálás és nem fogadható el teljes egészében az összes versszakok megmaradása. Ha a kettő egyezne, nagy nehezen, sok kimagyarázással, belenyugodhatnánk. Hogy haladás helyett miért kellett több századdal előbbi állapotba esni vissza, azt megmagyarázni nem lehet.

Ha az I. próbaénekes ritmizálását nézzük, látjuk, hogy a szöveg teljesen hozzá simul a dallam ritmusához:

Te benned | bízunk | eleitől | fogva.

Azonban itt is csak az első versszakot szabad nézni, mert a többinél már felborul sz egyezés.

Az elmondottakból világosan látható, akár a francia, akár a magyar ritmizálást fogadjuk el, hogy hol a hiba. A szövegek újra átdolgozandók s ezt a munkát olyan kezekre kell bízni, aki tudja, hogyan kell dallamhoz szöveget írni, ami nem jelent egyet a verselni tudással. Bizonyára akad hiveink közt poétalelkű pap, vagy paplelkű poéta, aki tökéletes munkát tud végezni.

Hogy akár a dallam, akár a szöveg átdolgozásától nem kell félni, azt épp a próbaénekes bizonyítja a szöveg és dallamban egyaránt átdolgozott Luther-énekével, „Erős várunkkal.“ Az eredeti szöveg első négy sora ebben nyolc tagú, a szövegfordító kilenc taggal fordította, ezért minden sorban egy új dallamhangot kellett betoldani, így használjuk ezt az éneket eleitől fogva. Ha ennél az éneknél szabad volt ez az eljárás, úgy megvan mutatva az út. Így gondolkoztak az erdélyi első ritmizálók s ékeltek be a dallamba sok új hangot, melismát, de a szöveg formájához nem nyultak, a dallam változást szenvedett ugyan, de könnyebben énekelhetővé vált s a közös éneklésre alkalmasabb lett. Az erdélyiek ezen eljárása ma is szálla, de a Luther-énekéért nem esett szó.

A reformáció születésének magyarázata a bibliához való visszatérés mellett a nemzeti vonás kidomborításának szüksége s ezzel a haladás és újítás, miért nem érvényesül ez épp ott, hol, a hivek közös közreműködéséről lévén szó, a legjobban juthat kifejezésre s a legnagyobb eredménnyel jár? A népiskolai énektanítás fölve ma az, hogy minél több dalt tanuljon a gyermek, olyan dalt, mely magyar szívéhez legközelebb áll. Ezt az elvet kellett volna minden más előtt érvényre juttatni s oly dallamokat adni hiveinknek, legalább külső formában, amilyen a magyar szívből nő. Az I. próbaénekes ezt a célt szolgálta,

m ellett az igaz útról letérni, ha rajta maradunk, hitem az, hogy templomi éneklésünk is más mederbe jut, iskola és templom egy uton haladva, nagyobb eredményt mutathat fel. Az I. próbaénekes alapján újtott erdélyi énekes életbeléptetése óta majdnem minden vasárnap az új énekek közül egyiket halljuk s ezt gyermek és felnőtt egyaránt énekl, míg más énekeknél csak kevesen vesznek részt az éneklésben. Ennek magyarázatát nem kell keresni. Az a ritmus, mit korálritmusnak szeretünk nevezni, de gyakorlatban mást értünk alatta, hosszúlélegzetűségénél fogva nehezen énekelhető, fárasztó, álmosító, ma már idejét multta. A mi nyelvünk sajátága a korálritmus fél és negyed értékű hangjegyekkel s $\frac{3}{4}$ beosztással való kifejezést kíván, ez a ponttal hosszabbított negyed s ezt kiegészítő nyolcad értéket is megtűri, kívánja, ami a tömegének-lésnek nem akadály. Tudva lévő, hogy a tömeg ütemenkint énekel, azaz ütemenkint vesz lélegzetet, 3–4 szótagnál többet egy lélegzetre nem bír énekelni, korálméretnél egy ütembe csak két hang esik, tehát minden két szótag után lélegzetet vesz s így feltétlen szó közepére esik a hangsúly, míg ha egy ütembe négy tagot veszünk, az egész ütemet egy lélegzetre énekl s nem borul fel minden szépérezési szabály. (Jellemző egyik kartársam esete. Csak tanár korában tudta kihámozni egyik ének szövegének értelmét. Gyermekkorában így tanulta: Szívünk vígság alma betölt. Nem értette sehogyse az „alma“ odakerülését. A hangsúly és czerura mindent megmagyaráz.)

A ritmus a komoly fenségnek, a templomi áhitatnak, a himnuszi emelkedésnek nem áll útjában, sőt, mert az ének kikristályosodott, leg-tökéletesebb szavallat s így a szöveg értelmének kidomborítója, ezért mindenféle ének ritmust kíván, különben csak egymás mellé rakott hangok sorozata lesz. Ha a régi korálritmus és méret marad, templomi éneklésünk megint az egyforma, végtelenségig nyújtott hangok kínos szétfolyása lesz és úgy a hiveknek, mint a kántoroknak alkalmat ad az izléstelenkedésre.

Az elmondottak alapján véleményem az, hogy mivel a dallamok ritmizálása és a szövegnek ezzel egyeztetése nem sikerült, a II. próba-énekes nem fogadható el végleges énekeskönyvül. Ezért, tekintettel arra, hogy a francia és német ritmizálás a nyelv sajátágai alapján van meg-oldva és tekintettel arra, hogy az I. próbaénekes összes dallamai, ha nem is tökéletesen, de a mi nyelvünk sajátágai szerint elég jól vannak ritmizálva és ütemekbe osztva, hogy az új énekeskönyv a kor kívánal-nak megfeleljen, feltétlen kívánatos

1. a zsoltárdallamok új ritmizálása és ütemekbe osztása nyelvünk sajátágai alapján,

2. az egyes dallamokra éneklendő összes versszakok átdolgozása az első versszakok hangsúlya és prozódíája figyelembe vételével.

Ha e kívánalmak nem volnának figyelembe vehetők, kívánatos

volna, hogy az erdélyrészi zsinati tagok kériék meg a zsinatot arra, hogy mivel úgy is megengedte, hogy dicséreteink és új dallamaink az egységes énekeskönyvbe az I. próbaénekes ritmizálása szerint vétesse-nek fel, terjessze ki ezt az engedélyt zsolttárainkra is, vagyis hagyja meg nekünk a most használatban lévő templomi énekeskönyvünket.

Nagyenyed.

Veress Gábor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

K A L Á S Z O K.

A só és a világosság.

(Peabody.)

Máté 5: 13—14. Ti vagytok a földnek sava; ha pedig a só megízetlenül, mivel sózzák meg? nem jó azután semmire, hanem hogy kidobják és eltapossák az emberek. Ti vagytok a világ világossága. Nem rejtethetik el a hegyen épített város.

Ezekből a szavakból: „Ti vagytok a földnek sava”, „ti vagytok a világ világossága” első hallásra mintha bizonyos önelégültség és önajánlgatás hangja csendülne ki. Hiszen mi „a föld savainak” rendszerint a mi legtiszteletreméltóbb, feddhetetlen és mindenkép kitünő embertársainkat szoktak emlegetni és nemkülönben a legragyogóbb, leggazdagabb és legfennköltebb szellemekről, a hivatásukban csillagként fényeskedőkről szoktuk azt mondani, hogy ők hazájuknak vagy koruknak „világosságai.” Azonban nagyon furcsa volna, hogyha maga Jézus, épen a szelideknek, az irgalmasoknak, az igazságért üldözötteknek boldoggá magasztalása után, ilyen nagyon is világos „kirakatos” értelmet tulajdonítana a „sónak” és a „világosságnak.” — Hiszen a saját életétől mi sem állott távolabb, mint a népszerűség, a köztisztelet. Megvetették és kitagadták; világosságát csakhamar megoltották. Tanítása folytonosan áldozatról és szolgálatról beszélt. És ha jól meggondoljuk, a sóról és a világosságról vett hasonlata sem egyebet tanít. Hiszen a só — ugyebár? — nem azáltal hat, hogy mutogatja magát, hanem azáltal, hogy *elveszti magát*. Haszna az oldhatóságában áll. Maga a só eltűnik, de tovább él ízében. Míg *egy* tömegben marad és látható, addig kemény, durva, élvezhetetlen. A sónak értéket nem az biztosít, hogy erőnek-erejével fenn akarja magát tartani, hanem az, hogy *átadja* magát. És a világosság is felbomlás útján tölti be a maga feladatát. A gyertya ég; de *el* is ég. Feláldozza magát, hogy világíthasson. Mi nem szoktunk a napba nézni; mi a naptól megvilágított dolgokat látjuk s a visszaverődő fényben járunk-kelünk. Valaki megy egy sötét úton, lámpával a kezében: ti látjátok a fényt, de nem látjátok az embert. Ő árnyékban van — ti a világosság nyomán haladtok. Nos, Jézus Krisztus a keresztyén jellemet épen ilyennek akarta; nem maga-ajánlgatónak, hanem maga-vesztegetőnek. Nem nagy tetteket kíván tőle, hanem kicsi tetteket nagy lélekkel, — hogy a mindennapi élet izetlenségét rendre járja át a só és a sötét világba lobogjon bele a nemes láng.

Egykor a Keleten egy olyan vidéken utaztam, ahol az élet szennyes volt, az asszonyok megvetett helyzetben, a házak agyagvisek — és egyszer csak ráakadtam az olyan falura, amelyben minden máskép volt: a házak előtt kertek voltak, az ablakokon függönyök; a gyermekek nem rohanták meg koldulva a járókelőket, hanem barátságosan köszöngettek nekik. Mi volt ennek az oka? Az, hogy ötven mérföldnyire közelébe kerültem egy keresztyén missziói telepnek, amelyik épen ötven esztendeje működött ott. Lassan és fáradságosan terjesztette ki sugarait, esztendőnként csak egy mérfölddel — de most már ötven mérföldnyi körzetben föl lehetett fedezni a sívár vidéken a keresztyén lélek savának ízét és a keresztyén élet világosságát, amely mint valami világító-toronyról ragyogott el ötven mérföldnyire. *Erre* a munkára híttá el Jézus a világot: nem valami tündöklő, forradalmi, drámai cselekvése tehát, hanem a só és a világosság munkájára. Jézus e szavai nem az önelégülteknek és a tekintélyeseknek szólnak, hanem a birtoktalankat, az ismeretleneket biztatják. Biztatják arra, hogy így gondolkozzanak: Vezető nem lehetek, hős nem lehetek, tudós nem lehetek; de legalább végezhetem a só munkáját, megóvhatom a romlástól közvetlen környezetem életét. Legalább hadd legyek világosság a sötét életútnak egy kis darabkáján. És aki ilyen, önmagáról megfelejtkező szolgálatra oda tudja szálni magát, az érteni fogja a nagy szót: „Aki elveszti az ő életét én érettem; megtalálja azt” — és örömmel feleli rá: „Én bennem most a halál munkálkodik, ti bennetek pedig az élet”.

* Peabody ezen mesteri elmékedését — többekkel együtt, — egy kedves kollégánk volt szives lefordítani. Mivel igen alkalmasok különösen *kollégiumi praecesekre* minták gyanánt terjedelem és belső tartalom tekintetében egyaránt, a többieket is hozni fogjuk.

IRODALOM.

SZEMLÉK.

KRITIKÁK.

F. Varga Lajos: Imádságok bibliaolvasással egybekötött hétköznap reggeli istentiszteletekre. I—II. k. Debrecen. Hoffmann és Kronovitz. 295, 396 l. Ára füzve kötetenként 8 K, kötve 12 K.

E mű hézagpótlónak nevezhető, ha az imádságok olvasásának hiányát hézagnak nevezhetjük az istentiszteleteinken. Noha mi az imádságok, minden igyekvés mellett is előbb-utóbb gépiessé és külsőissé váló olvasását nem tartjuk helyesnek, mégis elismeréssel kell adóznunk a szerző szorgalmas munkájának, mellyel a hétköznap istentiszteletekre a bibliai lectiók egy sorozatát készítette el. A mű minden hét minden napján tartalmaz imát és lectiót, egy éven át, olyan körültekintő gonddal készítve el, hogy, ha karácsony utolsó napja szerdára esik, a lelkipásztor akkor se jöjjön zavarba, hanem megtalálja a karácsony utáni csütörtök reggeli imádságot. Alkalmi imák, tizparancsolat, hiszekegy, úri ima mindkét kötetben külön megvan, szóval egy teljesen felszerelt tár, a mivel nyugodtan lehet folytatni a hétköznap istentiszteleteket. A liturgiája a tiszántúli kerület szokásos hétköznap istentiszteleti liturgiája: előima, bibliaolvasás, utóima, miatyánk, bezáró ima. A hétfő reggeli liturgiába bejön a tizparancsolat, a szombatiba a hiszekegy.

Imáinak az az egy hibája van, hogy kissé szónokiasak. A Borsodi szóvirágokkal telt imádságaihoz képest egyszerűek. Sok közülök meglepően közvetlen, a legtöbbben azonban ez a közvetlenség sajnosan hiányzik. Pedig a legtöbb helyen a hétköznap istentiszteleteknek kialakult, kis gyülekezete van, melyet már a lelkipásztor tagjaiban teljesen ismer, s melynek száma, állandósága stb. bizonyos közvetlenséget követel a lelkipásztortól. Az imádságok liturgiailag sem kifogástalanok. Minden ima előfeltétele, a bűnvallás és ezt követő hitvallomás és absolutió, hiányzik belőlük. Az utóimák rendszeren a felolvasott bibliai rész parafrázisai, ami a szerzőnek igen helyes eljárása.

A biblia lokusok alkalmazása és kivonatolása már kevésbé sikerült. Igaz, hogy, egész helyesen, tekintettel volt a szerző az egyházi évközre, sőt az évszakokra is (amit bátran elhagyhatott volna), pár rosszul választott lókus mégis található. Ilyen a 34. l. és a 79. l. (I. köt.), különösen az utóbbi. A márciusi, bűnti lokusok inkább adventieknek lennének legnagyobbbrészt alkalmazhatók, az adventiekben túlsok a bűnbánati elem. Ugyancsak bizonytalan és elnagyolt az alapgondolat, mely a részeket összeköti a húsvét és pünköszt időszakra esőknél, hol vegyes részek fordulnak elő, holott ide illőket kellett volna válogatni. A kiválogatás az egyes bibliai könyvekből elég arányosan történt. Több szép lókust kaphatott volna szerző Mózesnél, egészen elhanya-

golja a Predikátor könyvét, a Csel. könyvéből a pünköszt utáni napokra kapott volna szép helyeket, ugyanilyen mellőzésben részesült a Jakab levele, honnan csak négy, s a Jelenések könyve, honnan három helyet használ fel. Sajnálattal nélkülöztünk egy egész sereg igen szép helyet, hogy csak a legfelölbbeket említsük, melyek kimaradása nagy veszteség, ilyen a Keresztelő János története (Mt. 3:1—12; Mk. 1:1—8; Lk. 3:1—19; Ján. 1:15—34); a Jézus megkísértése (Mt. 4:1—11; Mk. 1:12, 13; Luk. 4:1—13), Jézus a tengeren (Mt. 8:23—27; Mk. 4:36—41; Lk. 8:23—25), Péter vallástétele (Mt. 16:13—20; Mk. 8:27—30; Lk. 9:18—21), Jézus megdicsőülése (Mt. 17:1—13; Mk. 9:2—13; Lk. 9:28—36) stb., stb. Azért, hogy ezek legnagyobb része a vasárnapi igehirdetés textusául szolgál, olvastatásuk egyáltalában nem felesleges.

A bibliai helyek rövid kivonatolása igen sok esetben rosszul sikerült. Ilyenek például a 77. l. I. Ján. 7. r. „Mindedig segítségül vala nekünk az Úr”, hol a lókus megjelölése is helytelen s a kivonat is; a 159. lapon Lk. 19:29—48, hol a lokusnak csak egyik részét kivonatolja; s több ilyen hely. Általában a kivonatok igen felületesek; nem hatolnak a felolvasandó rész mélyére, pedig itt úgyszólván az egész rész központi gondolatát kell kiemelni, melyhez azonban igen sok exegetikai tudás és gyakorlati írásmagyarázati készség kell. Ezek a nagyrészt odavetett általános kivonatok igen rontják a mű hatását s nem egy helyen magát a szerzőt is félrevezetik az imádság megírásánál. Ugyancsak a lókusok kiválasztására vonatkozólag említjük meg, hogy kár volt egy helyet többször (néhányiket háromszor is) felhasználni s felolvasatni. Különösen a zoltárok közül többet részesít így előnyben a szerző s nem is a legszebbeket.

Általában, mindeme kifogások dacára is, a mű értékes. Ha már valaki olvasni akarja az imádságokat, ebből olvashatja. Sőt házi istentiszteleti alkalmazásra is felhasználható, noha hangja erre már kevésbé alkalmas. Kiállítása csinos, ára sem túlságos magas a kötetek gazdaságát és a háboús árakat számítva.

I. L.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Az *Út tankönyvei* 1. száma, Dr. Makkai Sándor: „*A biblia*” c. tankönyve megjelent, s darabonként 4 korona 50 fillérért (portóval 5 koronáért) kapható kiadóhivatalunknál. Kérjük azokat, akik a könyvre előfizettek, vagy azt megrendelni akarják, hogy a könyv árát szíveskedjenek, az egyöntetű kezelés megkönnyítése érdekében *előre, postautalványon beküldeni*, így a könyvet ajánlottan kapják meg. Utánvétellel a könyv nem küldetik. Azok a vallásstanár urak, akik a könyvet tanítják, ingyen példányt kapnak.

Az *Út propaganda alapjára adakoztak*: Szombathy Imre 1., Szarka Boldizsár 1., Balla Mihály 3., Csiky György 6., Zsigmond Dezső 8., Kullfay Lajos 4., Mező Benő 4., Mátis Mihály 3., Csia Pál 5., Márton Árpád 5., Fodor György 4., Kóta Lajos 6., Szakáll János 2., Mezőmadarasi egyházközség 8., összesen 63 kor. *Végső összeg: 926 30 korona.* — Hálás köszönettel nyugtázzuk.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Előfizetést, reklamációkat a *kiadóhivatalhoz*, kéziratokat és leveleket Dr. Makkai Sándor címére kell küldeni (Kolozsvár, Bocskai-tér 1.).

A szerkesztésért felelős:

DR. MAKKAI SÁNDOR.